

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

Nezaměstnanost v Irsku

Michaela Vosecká

Anglický jazyk - občanská výchova

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Milena Tichá, CSc.

Rok: 2008

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně na základě uvedené literatury.

V Praze, dne 7. dubna 2008

/ 7Á

Poděkování vedoucí mé diplomové práce

PhDr. Mileně Tiché, CSc. za pomoc při jejím vypracování

Obsah

Úvod	5
Kapitola 1	
Nezaměstnanost a její různé definice	7
Kapitola 2	
Trh práce a vznik nezaměstnanosti	11
2.1 Definice trhu práce	11
2.2 Nabídka a poptávka na trhu práce	12
2.3 Nepružná mzda jako příčina nezaměstnanosti	13
2.4 Segmentace trhu práce jako příčina nezaměstnanosti	16
2.4.1 Trh primární a sekundární	17
2.4.2 Trh interní a externí	18
2.4.3 Trh formální a neformální	19
Kapitola 3	
Druhy nezaměstnanosti a určování její úrovně	20
3.1 Nezaměstnanost cyklická	20
3.2 Nezaměstnanost frikční	21
3.3 Nezaměstnanost sezónní	22
3.4 Nezaměstnanost strukturální	23
3.5 Další druhy nezaměstnanosti	26

3.5.1	Nezaměstnanost neúplná	26
3.5.2	Nezaměstnanost skrytá	27
3.6	Zjišťování míry nezaměstnanosti	28
3.6.1	Výpočet míry nezaměstnanosti	29
3.6.2	Registrace na úřadu práce	30
3.6.3	Výběrová šetření	31

Kapitola 4

	Přístupy ekonomických teorií k nezaměstnanosti	32
4.1	Liberálové a nezaměstnanost	32
4.2	Keynesiánci a nezaměstnanost	34
4.3	Role státu při nezaměstnanosti	36
4.3.1	Důchodová politika a nezaměstnanost	37
4.3.2	Fiskální politika a nezaměstnanost	38
4.3.3	Monetární politika a nezaměstnanost	39

Kapitola 5

	Vývoj nezaměstnanosti v Irsku v období let	
	1991 - 2000	41
5.1	Historický vývoj	41
5.2	Vývoj počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva a zaměstnaných osob v letech 1991 až 2000	43
5.3	Vývoj celkové míry nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000	46

5.4	Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle pohlaví	49
5.5	Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle věkových kategorií	51
5.6	Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle úrovně vzdělání	53
5.7	Vývoj zaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle ekonomických odvětví	54
5.8	Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 ve státech Evropské unie (tzv. EU 15)	58
Kapitola 6		
Důvody poklesu nezaměstnanosti v Irsku		
v letech 1991 až 2000		
6.1	Ekonomický růst Irska v devadesátých letech	61
6.2	Důvody proč investovat do vzdělání	62
6.3	Irsko a vzdělávání	67
	Závěr	69
	Resumé	74
	Použitá literatura	78
		79

Úvod

Ač chceme, či nechceme, nezaměstnanost je součástí moderní společnosti. Je to fenomén, se kterým se setkáváme každý den. Jistě, existují lidé, kteří osobně o práci nepřišli, ale asi bychom velmi těžko našli někoho, kdo nemá známé či blízké, kteří byli třeba jen dočasně, ale přesto bez placeného zaměstnání. Zároveň, a to je asi nejsložitější, na co si česká společnost musí zvyknout, je to, že o práci dnes (na rozdíl od doby minulé) může snadno přijít každý. Právě to je jeden z důvodů proč jsem se rozhodla psát o tomto tématu.

Druhým důvodem byla snaha proniknout do této problematiky. Pouze v případě že známe příčiny jakéhokoliv problému, můžeme lépe najít způsoby, jak problému, v tomto případě ztrátě zaměstnání, předejít. Vzhledem k současné situaci české ekonomiky, kdy nezaměstnanost už delší dobu není strašákem, je možné namítnout, že zabývat se nezaměstnaností není příliš aktuální. Ano, ale i v České republice existují oblasti, kde nezaměstnanost stoupá a je stále vážnějším a vážnějším problémem. Zároveň ekonomický růst, kterým teď procházíme, nebude trvat věčně. Je proto dobré být na řešení problému připraveni.

Cílem této práce je v teoretické části seznámit s tím, co to je nezaměstnanost a jaké jsou její příčiny, dále jaké druhy nezaměstnanosti ekonomie rozlišuje, jak se k nezaměstnanosti staví dvě základní ekonomické školy, tedy keynesiánci a liberálové, a závěrem uvést nástroje, kterými disponuje stát při jejím řešení.

Část praktická je pak věnována vývoji nezaměstnanosti v Irsku a to konkrétně v období let 1991

až 2000. Výběr toho evropského státu není náhodný. Považuji jej totiž za stát podobný České republice a to hlavně svou velikostí a tedy i možnostmi uplatnit se ve světové ekonomice. Zároveň je to stát, který se za sledované období vypořádal s velmi vysokou nezaměstnaností. Bylo by tedy dobré zjistit, jak se to Irsku podařilo a tam uplatněné postupy případně použít jako zdroj inspirace. Podle mnoha ekonomů dosáhl tento ostrovní stát úspěchu tím, že si uvědomil důležitost vzdělání a začal vynakládat prostředky na jeho získávání. Tím pak rozhýbal ekonomiku, což následně vedlo k poklesu míry nezaměstnanosti. Vyvrátit či potvrdit tuto tezi je pak cílem poslední kapitoly této práce.

Metody, které byly při práci používány, jsou nasnadě. Pracovala jsem s daty různých statistických institucí, nejčastěji Irského statistického úřadu (Central statistics Office Ireland), s daty Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization) a literaturou, která se věnuje makroekonomii obecně, nezaměstnanosti konkrétně a závěrem textům popisujícím situaci a vývoj v Irsku. To vše bylo použito s cílem poskytnout obraz o nezaměstnanosti, který se dá případně použít i v hodinách výchovy k občanství na základních či středních školách, a zároveň s cílem zjistit, co stálo za výše zmiňovaným poklesem nezaměstnanosti v Irsku.

Nezaměstnanost a její různé definice

Než začneme mluvit o nezaměstnanosti podrobněji, je důležité přesné vymezení tohoto termínu. Tento postup se může zdát zbytečným. Jistě namítnete, že pojem nezaměstnaný člověk musí být každému zcela jasný. Ale, jak uvádí Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 16), ne každý, kdo pracuje, je zaměstnaný a logicky tedy ne každý, kdo nepracuje, je nezaměstnaný. Mareš, a tím se od mnoha ryze ekonomických autorů odlišuje, totiž přichází s pohledem více komplexním. Odlišuje dva druhy práce a to:

1. práci vykonávanou pro vlastní potěšení či v rámci domácnosti (v anglické literatuře se velmi část používá termínu work)
2. práci jako zaměstnání (zde se pak v angličtině mluví o job)

V případě zaměstnání se jedná o práci na smluvním základě, která zahrnuje odměnu za její výkon, tedy výdělek. Marešovo zpřesnění nám tak umožňuje eliminovat z úvah o nezaměstnanosti domácí práce, sebezaměstnávání, vzájemnou výpomoc, dobrovolnou práci pro dobročinné účely a další práce nevykonávané pro ekonomické cíle např. hobby. Pokud dojde ke ztrátě výše uvedených, nestává se člověk nezaměstnaným. Práce tedy není zákonitě protikladem nezaměstnanosti. Jak dále říká Mareš, nejde o to „nemít práci“, ale o to „nemít placené zaměstnání“ a tedy ani „nemít příjem ze zaměstnání“.

Definici nezaměstnanosti upřesňuje Mareš vice, když upozorňuje na fakt, že být nezaměstnaný neznámá být mimo trh práce, ale znamená to nemoci se na tomto trhu uplatnit. Po tomto vyčerpávajícím přílivu slov se nabízí otázka: kdo je tedy vlastně nezaměstnaný? Jaká máme kritéria pro zařazení člověka mezi nezaměstnané?

Někteří autoři tvrdí, že se zabýváme pojmem velmi subjektivním, který lze těžko přesně měřit. Přesto lze najít jistou shodu při definování nezaměstnané osoby a vyjmenovat tři její základní charakteristiky.

1. Jedná se o osobu, která je schopná práce. Jinými slovy jí to umožňuje její zdravotní stav a osobní situace.
2. Je to osoba, která zaměstnání chce.
3. Přes tyto snahy je v daný moment bez zaměstnání.

První dvě charakteristiky jsou velmi důležité, protože eliminují určité skupiny obyvatelstva, které by bylo chybné mezi nezaměstnané započítávat. První podmínka tak činí u osob, které o zaměstnání nejsou schopny soutěžit (obvykle se do této kategorie řadí osoby dlouhodobě nemocné nebo invalidní). Druhý bod pak vymezuje ty, kteří o zaměstnání nemají zájem, protože buď jsou zabezpečeni jinak (jako příklady takového zabezpečení jsou většinou uváděny renty, zisky), nebo pracovat prostě nechtějí.

Definování nezaměstnané osoby je tedy založeno nejen na schopnosti ale i ochotě pracovat. Z tohoto důvodu je v mnoha státech podmínkou pro udržení si statutu nezaměstnaného nutná registrace a pravidelná návštěva na úřadu práce nebo, jak uvádí další autoři např. Liška (Makroekonomie: 247), u soukromé zprostředkovatelný práce. Intervaly těchto návštěv se u

jednotlivých zemí výrazně liší. V některých případech tomu může být i denně (pro určitá povolání to platí u Irsku), ve Velké Británii je tato frekvence čtrnáctidenní, co se Irsku týká obecně, je tato návštěva povinná jednou za měsíc. Návštěva těchto institucí s sebou obvykle nese možnost získat podporu v nezaměstnanosti, pomoc při zprostředkování práce, různé druhy poradenství (je důležité uvědomit si, že obzvláště dlouhodobá nezaměstnanost může vést k problémům nejen ekonomickým, ale i společenským či psychologickým) nebo možnost získání rekvalifikace.

Tímto vymezením nezaměstnaného člověka se tak dostáváme k dalšímu důležitému pojmu, který nás bude při určování nezaměstnanosti zajímat. A to je ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

Jak shrnuje Erbenová (Makroekonomie: 108), veškeré obyvatelstvo země se dělí do tří kategorií:

1. lidé v produktivním věku, do této kategorie patří zpravidla osoby starší šestnácti let až osoby penzijního věku
2. lidé v předproduktivním věku, do této kategorie řadíme děti a mládež
3. lidé v poproduktivním věku, do této kategorie logicky patří lidé ve starobním důchodu

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo, jinými slovy pracovní síla, pak zahrnuje osoby v produktivním věku, které chtějí a jsou schopny pracovat, které pracují, nebo práci aktivně hledají. Logicky v ekonomii existuje i pojem ekonomicky neaktivní obyvatelstvo. Do této kategorie řadíme osoby, o kterých byla již zmínka na předchozích stránkách. Pro připomenutí, mluvíme o osobách, které práci nehledají, protože pracovat nemohou

či nechtějí, ať už k tomu mají jakýkoliv důvod. Je tedy nutné odlišit od sebe skupiny ekonomicky neaktivního obyvatelstva a nezaměstnaných.

V rámci definování stojí za zmínku ještě jedna definice, na které je založeno právě rozdělení na ekonomicky aktivní a neaktivní obyvatelstvo. Konkrétně se jedná o nezaměstnanost dobrovolnou respektive nedobrovolnou. První druh popisuje osoby, jak lze již z předchozího rozdělení odvodit, které o práci založenou na smluvním základě neusilují. Ekonomické statistiky tento druh nevykazují a nebývá považován za problém, kterým by se měla politika v sociální oblasti zabývat. Skutečnou nezaměstnaností, tedy tou, kterou se zabývá tato práce, je nezaměstnanost nedobrovolná. Pro zopakování: nedobrovolně nezaměstnaní jsou tedy ti, kdo placené zaměstnání chtějí a hledají jej.

Tímto je základní přehled o definicích nezaměstnanosti vyčerpán. Na závěr kapitoly pro jistotu ještě malé shrnutí ve formě definice nezaměstnané osoby platné v zemích Evropské unie, ze které vychází Eurostat. Za nezaměstnané považujeme:

1. osoby bez placeného zaměstnání
2. osoby, které jsou zaregistrovány na úřadech práce nebo podobných institucích
3. osoby, které si hledají práci
4. osoby, které jsou schopny a ochotny do práce ihned nastoupit.

Trh práce a vznik nezaměstnanosti

2.1 Definice trhu práce

Než v následující kapitole přistoupíme k definicím jednotlivých druhů nezaměstnanosti, je, pro jejich lepší pochopení, třeba vysvětlit, jak vypadá situace na trhu práce. Trh práce je součástí tržní ekonomiky jako jakýkoliv jiný trh. Práce je na trhu kupována a prodávána stejně jako zboží či služby. Existují zde ale jisté rozdíly. Můžeme říci, že pracovní trh není tak dokonalý a přizpůsobivý jako trhy s výrobky nebo službami. Lidé a stejně tak jejich práce prostě nejsou jako zboží, jehož vstup na trh je regulován hlavně jeho budoucí prodejností.

Jak uvádí ekonomické teorie a jednotliví autoři, např. Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 54) nebo Vlček (Ekonomie pro neekonomy: 145), trh práce je institucí, která řeší simultánně dva alokační problémy:

- 1) Systému produkce (firmám) musí být nabídnuta pracovní síla v požadované struktuře. Jinými slovy, ekonomicky aktivní obyvatelstvo je třeba rozmístit podle konkrétních výrobních činností a procesů.
- 2) Pracovní síla musí být, podle svého podílu na produkci, zaopatřena peněžními prostředky (neboli musí jí být poskytnut peněžní příjem). Kromě toho musí být životními prostředky

zabezpečeny i osoby žijící „legitimně“ mimo zaměstnání.

2.2 Nabídka a poptávka na trhu práce

V klasickém pohledu tedy pracovní trh řídí produkci a distribuci práce a to formou směnných vztahů mezi domácnostmi, které práci nabízejí, a firmami, které práci poptávají. Výsledkem této interakce je cena - mzda. Zde vidíme, že trh práce je na první pohled stejný jako trhy jakéhokoliv jiného zboží, na kterých se uplatňuje mechanismus konkurence. Ve skutečnosti tomu ale tak není, trh práce se odlišuje a to především svou asymetričností.

Jednoduše řečeno: strana nabídky má menší možnosti než strana druhá, tedy poptávka. Strana nabídky je totiž jistým způsobem limitována a těchto omezení je celá řada. Prvním z nich je rozsah populace a to jaká její část je do ekonomicky aktivní populace zahrnuta. Druhým faktorem je vzdělání, kvalifikace nebo pracovní zkušenosti osob vstupujících na pracovní trh, případně jejich osobní situace (matka samoživitelka se základním vzděláním obtížně získá jakékoliv placené zaměstnání). Za třetí nabídku omezuje fakt, na který obzvláště upozorňuje Vlček (Ekonomie pro neekonomy: 146), že lidé vykonávají práci hlavně proto, aby si získali zdroje pro dostatečné uspokojování svých potřeb. Velmi důležitá je závislost člověka na prostředcích obživy, svou spotřebu totiž nemůžeme odložit a čekat až najdeme lepší uplatnění. V neposlední řadě nabídku práce ovlivňuje

rozhodnutí, jakou část svého disponibilního času jsme ochotni zasvětit práci a jakou naopak odpočinku.

Je ale nutné zmínit, že to není pouze strana nabídky, která je limitována. I firmy nenahrazují ihned své zaměstnance za nové, i když by je mohly platit méně. Taková výměna by totiž vyžadovala zvýšené náklady na jejich najímání, zaučování a zapracování. Navíc existuje jisté riziko, že se nový pracovník neosvědčí.

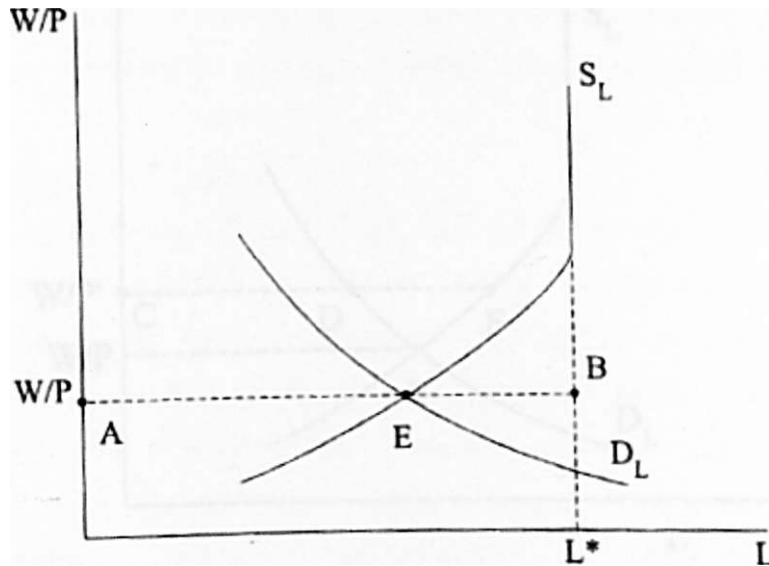
To vše vede k tomu (zde se dostáváme k druhé charakteristice trhu práce), že cena práce, tedy mzda a celý pracovní trh není tak pružný jako trhy ostatní. Mechanismy konkurence zde nefungují zcela dokonale a dochází tak k nezaměstnanosti. Podrobnější vysvětlení následuje v další části.

2.3 Nepružná mzda jako příčina nezaměstnanosti

Nezaměstnanost byla po dlouhou dobu pro odborníky záhadou. Vždy je napadla otázka: proč nevede nezaměstnanost (obzvláště ta dlouhodobá) k tomu, že zaměstnavatelé nenahradí pracovníky s vysokými platy za nezaměstnané, kteří budou jistě ochotni pracovat i za nižší platy? Jenže tato teorie (jak ji známe z oblasti jiných trhů) na trhu práce nefunguje. Trh práce nevykazuje tak dokonalou konkurenční povahu a hlavně mzdy mají tendenci přizpůsobovat se velmi pomalu. Pokud by byl trh dokonale konkurenční a mzdy se přizpůsobovaly automaticky, došlo by k likvidaci nedobrovolné nezaměstnanosti. Poptávka by se neustále vyrovnávala s nabídkou. Existovala by pouze dobrovolná

nezaměstnanost, jak o tom na počátku uvažovali ekonomičtí odborníci.

Tento přístup zmiňuje např. Liška (Makroekonomie: 430 - 431). Je nutné vyjít z podmínky, kdy je mzda pružná a veškerá nezaměstnanost dobrovolná. Situaci nejlépe znázorňuje následující graf:

Graf č. 1 Nezaměstnanost při pružných mzdách

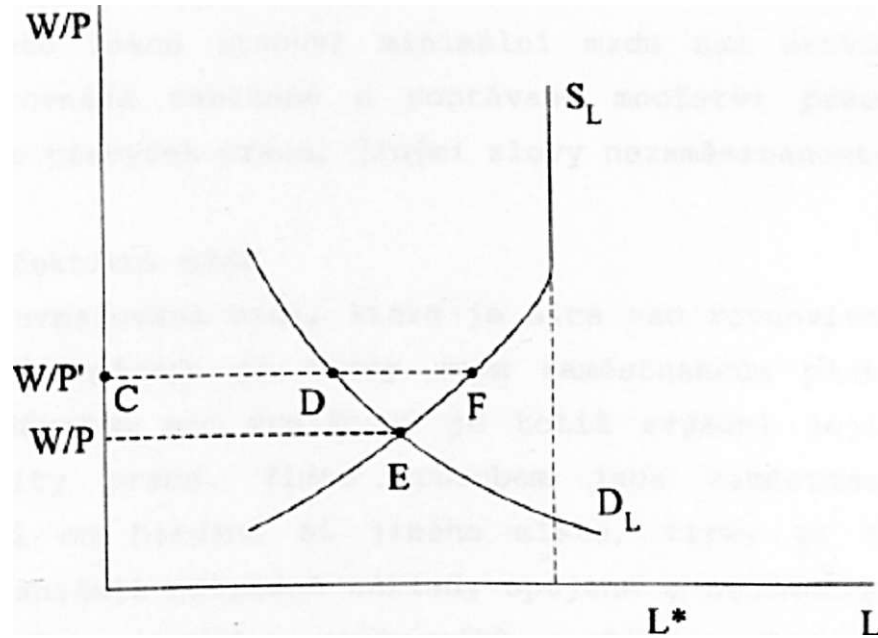
Kde křivka D_L představuje poptávku po práci, a křivka S_L nabídku práce. Na polopřímce L je znázorněna pracovní síla. Pracovní síla dané ekonomiky má vždy jisté hranice (žádná ekonomika nemá nekonečné množství pracovních sil) a ta je zde představována bodem L^* . Polopřímka W/P je reálná mzdová sazba. Pokud je trh v rovnováze (což je cílem každého trhu), pak se při reálné mzdové sazbě rovná nabízené množství práce množství poptávanému.

Zaměstnavatelé budou při této rovnovážné mzdové sazbě přijímat všechny pracovníky, kteří jsou ochotni za tuto mzdu pracovat. Výše zaměstnanosti je pak na grafu znázorněna úsečkou AE . Úsečka EB nám tedy představuje tu

část pracovní síly, která je bez placeného zaměstnání, protože při této mzdě pracovat nechce. Při této situaci se budou mzdy měnit, dokud se trh nevyčistí.

Jenže mzdy nejsou dokonale pružné. K vysvětlení pomůže graf č. 2.

Graf č. 2 Nezaměstnanost při nepružných mzdách

Dochází tedy k situaci kdy, je reálná mzdová sazba (znázorněna W/P') vyšší než její rovnovážná úroveň (v grafu ji představuje W/P). V této situaci je poptávané množství práce nižší než množství nabízené, jak je patrné z obrázku. Vzhledem k tomu, že mzdy nejsou pružné, reálná mzdová sazba se nemění dostatečně rychle (aby vyrovnala nabízené a poptávané množství práce) a dojde tak ke vzniku nezaměstnanosti - přesněji nezaměstnanosti nedobrovolné. Ta je v grafu znázorněna úsečkou DF . Firmy jsou totiž ochotny při této mzdové sazbě zaměstnat pouze množství pracovníků, které je znázorněno úsečkou CD , přičemž počet osob, které by byly ochotny pracovat, je vyjádřen úsečkou CF .

Na základě tohoto vysvětlení a grafu se nabízí otázka, proč zůstávají mzdy nad rovnovážnou úrovní? Důvodů je několik, mezi ty nejčastější patří následující dva:

1) zákon o minimální mzdě

Pokud tento zákon stanoví minimální mzdu nad úrovní, která vyrovnává nabízené a poptávané množství práce, vytváří se přebytek práce, jinými slovy nezaměstnanost.

2) efektivní mzda

Takto je označována mzda, která je sice nad rovnovážnou úrovní, ale přesto ji firmy svým zaměstnancům platí. Hlavním důvodem pro vyplácení je totiž zvýšení jejich produktivity práce. Tímto způsobem jsou zaměstnanci odrazováni od hledání si jiného místa, firmy si tak následně snižují případné náklady spojené s najímáním a zapracováním nových pracovníků. Dále přilákají kvalitnější pracovní sílu a v neposlední řadě, podle některých teorií, zvýší pracovní úsilí zaměstnanců. Vyšší mzdy mají pracovníky odradit od absencí a ulévání se, protože v případě přistižení a následném propuštění tuto vyšší mzdu ztratí.

2.4 Segmentace trhu práce jako příčina nezaměstnanosti

Nejen teze o nepružnosti mezd je důvodem vzniku nezaměstnanosti. Další autoři, jmenuje je hlavně Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 54 až 63), upozorňují na fakt, že trh práce není nikdy zcela homogenní. Vždy existuje několik trhů práce najednou. Je

tomu na základě územních celků, odvětví a profesí. Tato segmentace je navíc upevňována skutečností, že jednak práce není mobilní a také neexistují dokonalé informace o pracovních příležitostech, což také vede k nezaměstnanosti. Jaké tedy známe druhy trhu práce?

2.4.1 Trh primární a sekundární

Na trhu primárním se soustředí výhodnější pracovní příležitosti s vyšší prestiží. Ty pak poskytují řadu šancí, zajímavé možnosti profesního růstu a samozřejmě lepší pracovní podmínky. Pracovní místa zde poskytují relativní bezpečí před ztrátou zaměstnání propuštěním. Pracovníci si obvykle mohou zvýšit kvalifikaci a tak posílit stabilitu svého zaměstnání nebo zvýšit si šanci udržet se na tomto trhu i po propuštění. Práce je zde relativně dobře placená, zároveň je jistý určitý růst mezd. Někteří odborníci navíc zdůrazňují, že typická je poměrně nízká fluktuace. Na druhé straně tento trh vyžaduje pracovníky s vysokou kvalifikací, velmi často specifickou, a pracovníky spolehlivé.

Trh sekundární je pak charakterizován místy s nižší prestiží (není zde vyžadována vysoká kvalifikace) a s tím spojenou nižší mzdovou úrovní. Kariéra zde není tak výhodná, někde se o kariéře nedá hovořit vůbec. Pracovní příležitosti jsou zde méně stabilní, pracovní kariéra je díky tomu obvykle přerušována fázemi nezaměstnanosti (ať již kratšími či delšími). Je ale pravdou fakt, že nové zaměstnání se na tomto trhu dá získat snadněji než na trhu primárním. Pro tento druh je tedy typická vysoká fluktuace pracovníků.

Přechod mezi těmito druhy trhů je prakticky nemožný. Přechodu z primárního trhu na sekundární brání více faktorů. Jedním z nich je neochota lidí investovat do svého vzdělání, ale bohužel i jistá diskriminace. Na sekundárním trhu práce tedy nezůstávají lidé pouze z vlastní vůle, ale díky přístupu společnosti. Z toho vyplývá, že se zde obvykle soustředí ženy, hodně mladí nebo naopak starší lidé, osoby tělesně handicapované či příslušníci minorit.

2.4.2 Trh interní a externí

Dalším druhem rozlišení pracovních trhů je rozdělení na trh vnitřní (interní), neboli trh práce uvnitř jednotlivých podniků, a na trh vnější (externí), kde si podniky vzájemně konkurují.

Vnitřní trh není ve své podstatě trhem v pravém slova smyslu. Pracovníci jsou zde rozmisťováni podle administrativních mechanismů nikoliv na základě konkurence. Jak cituje Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 62) Ruberyovou, existují následující důvody, které vedou firmy k vytváření tohoto trhu práce. Zaměstnavatelé si takto zabezpečují návratnost investic do růstu kvalifikace pracovníků a zajišťují si lepší odvedenou práci. S délkou praxe totiž roste schopnost identifikovat problémy a ty pak včas vyřešit. To vše pak posiluje konkurenceschopnost firmy na externím trhu.

Interní trhy nemusí být ale pouze firemní, zároveň existují profesní, odvětvové či lokální. Obzvláště první dva pak hrají při nezaměstnanosti velkou roli. Členové těchto organizací např. odborů, chrání své členy, snaží

se jim vyjednat výhodné pracovní podmínky. Pod hrozbou stávků pak mohou vyjednat mzdy nad úrovní mzdy rovnovážné a firmám tak znemožní zaměstnat více lidí (což, jak víme z předchozích kapitol, vede k nezaměstnanosti).

2.4.3 Trh formální a neformální

Poslední dvojicí, o které se zmíníme, je rozdělení trhu práce na formální a neformální. Prvně jmenovaný je trhem oficiálních pracovních příležitostí. Tento je tak či onak kontrolován společenskými institucemi.

Trh neformální je naopak mimo kontrolu těchto institucí (zejména daňových úřadů). Tento trh je obvykle spojen s vykonáváním samozásobitelství, či domácích prací nebo dokonce aktivitami tzv. šedé nebo černé ekonomiky. Účastí na tomto trhu mohou, podle ekonomů, lidé získat jisté příjmy, ale zároveň se nepředpokládá, že by byla vyřešena nezaměstnanost. Lidé na neformálním trhu spíše využívají svého postavení z trhu formálního. Je ale třeba konstatovat, že v poslední době získává tento druh trhu jistou váhu. Roste nejen počet zahraničních pracovníků zaměstnaných na černo, ale i počet osob, které oficiálně pracují na zkrácený úvazek a zde si přivydělávají. Zajímavá je jistě i skutečnost, že nejde pouze o dělníky, ale i o státní zaměstnance a manažery.

Kapitola 3

Druhy nezaměstnanosti a určování její úrovně

Pro lepší pochopení nezaměstnanosti přicházejí ekonomické teorie obvykle s rozdělením do tří (mnoho autorů neřadí nezaměstnanost sezónní do samostatné kategorie) respektive čtyř kategorií. Toto rozdělení se zakládá na skutečnosti, že se jednotlivé druhy liší příčinou, obvykle mají různou dobu trvání a přinášejí různé ekonomické a sociální důsledky.

3.1 Nezaměstnanost cyklická

Tento druh nezaměstnanosti je spojen s hospodářským cyklem tržní ekonomiky. Každá tržní ekonomika prochází různými obdobími úspěšnosti, v odborném jazyce říkáme, že je její výkonnost nerovnoměrná. V čase se střídají fáze rychlejšího tempa růstu s fázemi hospodářského poklesu. Laicky řečeno, žádná tržní ekonomika nezaznamenává pouze období úspěchu, ale také se dostává do „horších“ období. Ekonomické teorie pro tuto fázi používají termín recese, v případě že je tato fáze dlouhodobější, setkáme se s termínem deprese.

Ve této situaci je skutečný reálný hrubý domácí produkt nižší než potenciální, neboli národní hospodářství nevyužívá plně své ekonomické zdroje. Z pohledu nezaměstnanosti to znamená, že poptávka po

práci je ve vztahu k její nabídce nedostatečná. Jinak řečeno na trhu práce je převis nabídky pracovních sil a cena práce klesá. Firmy totiž o zaměstnance zájem nemají, takže nejsou ochotny nabídnout jim vyšší mzdu. Důvodem tohoto nezájmu je to, že celá ekonomika dané země prochází krizí. Firmy se tedy neuplatňují na trhu, tak jak by mohly. Opak nastává při konjunkturu tj. vrcholu, kdy podniky vyrábějí (na trhu je poptávka po jejich službách a výrobcích) a nové pracovníky tak potřebují. Pracovní trh je ale omezen, neexistuje zde nekonečné množství pracovní síly a tak jsou podniky ochotny nabídnout mzdu vyšší v rámci konkurence.

Z časového hlediska se v případě nezaměstnanosti cyklické jedná o nezaměstnanost dlouhodobější. Z hlediska sociálních dopadů jde pak o závažný typ, protože se takováto nezaměstnanost netýká pouze určitých skupin, ale zasahuje celé obyvatelstvo dané země, či, při dnešním propojení jednotlivých národních ekonomik, celého regionu.

3.2 Nezaměstnanost frikční

Na rozdíl od předchozího druhu nezaměstnanosti, tento typ nepředstavuje podle odborníků vážné ohrožení životní úrovně jednotlivce. Nezaměstnanost frikční je považována za zcela normální jev tržní ekonomiky. V každém momentu se na trhu práce vyskytuje, a to v důsledku přecházení pracovníků, řada osob bez placeného zaměstnání. Lidé jsou ve firmách nespokojeni nebo se stěhují do jiného města. Tyto situace vedou k tomu, že rozváží pracovní poměr a mohou být určitou

dobu bez placeného zaměstnání. Lidé totiž obvykle nemají perfektní přehled o situaci na trhu práce a tak jim obvykle jistou dobu trvá, než nové a vyhovující zaměstnání najdou. Občas musí také, jak podotýká Erbenová (Makroekonomie: 110), získat novou kvalifikaci.

Doba takovéto nezaměstnanosti je ve většině případů krátká, je to typ, který je pro fungující tržní ekonomiku nepostradatelný. Zajišťuje totiž nezbytnou mobilitu pracovních sil, stát se tedy v této situaci nesnaží zasáhnout za každou cenu. Zásahy by totiž byly spíše ke škodě, mohly by vést ke zhoršení efektivnosti ekonomiky. Jedinými zásahy tak zůstávají snaha zlepšit informovanost o pracovních příležitostech a přispět k mobilitě pracovních sil.

3.3 **Nezaměstnanost sezónní**

Tento druh nezaměstnanosti považují někteří autoři za jistý druh zaměstnanosti cyklické. Cykly tentokrát nejsou dány čistě fázemi hospodářského růstu a poklesu, ale jsou spíše spojeny se změnami přírodními. Existují prostě jistá podnikatelská odvětví, která dosahují růstu v určitých ročních obdobích.

Nejvýraznějším příkladem je obor stavebnictví. Laicky řečeno, v mrazech se stavět nedá, proto v tomto oboru v období od listopadu do března vzroste počet lidí bez placeného zaměstnání. Není to ale jenom obor stavebnictví, jehož zaměstnanci trpí tímto druhem nezaměstnanosti. Dalším podobným oborem je zemědělství, kde také není možné poskytnout lidem rovnoměrné zaměstnání po celý rok.

Je možné namítnout, že posledně jmenované odvětví nehraje v moderní ekonomice tak důležitou roli. Pro vyspělé státy je přeci charakteristické, že podíl osob zaměstnaných v primárním sektoru není příliš vysoký, takže se nemůže jednat v případě nezaměstnanosti v tomto odvětví o závažný problém. Nižší podíl osob zde pracujících je nepopiratelný fakt, ale nejen primární ale i terciární sektor (tedy ten, který bývá s vyspělými ekonomikami spojován) je tímto druhem nezaměstnanosti zasažen a to konkrétně v podobě cestovního ruchu. Veškeré služby s cestováním spojené, ať už je to ubytování, poskytování dopravy, návštěva památek a s tím spojené průvodcovství vykazují jistý útlum a to obzvláště v počátečních měsících roku. To má pak za následek, že lidé nemají placenou práci.

Jak je patrné již z názvu, z hlediska času nepatří tato nezaměstnanost mezi dlouhodobé a ve své podstatě ani není tak vážná jako poslední druh nezaměstnanosti, který čeká v další podkapitole. Stát v tomto případě nepodniká výrazné kroky, jsou to spíše občané, kteří se na tuto situaci připravují.

3.4 Nezaměstnanost strukturální

Posledním druhem nezaměstnanosti, se kterým se v ekonomických teoriích setkáváme, je nezaměstnanost strukturální nebo jak uvádí někteří autoři (např. Mareš) technologická. Na první pohled je vidět jistá podoba s typem zde uvedeným jako druhým - tedy s nezaměstnaností frikční. V prvním případě ztrácí lidé

své placené zaměstnání na základě své vůle (nespokojenost, změna bydliště) a v menším počtu.

Mluvíme-li ale o nezaměstnanosti strukturální, je ztráta způsobena rozpadem podniku či instituce. Další příčinou může být změna ve struktuře celého národního hospodářství. Taková změna bývá obvykle vyvolána technologickým pokrokem. Typickými příklady v dějinách světové ekonomiky jsou uzavírání těžebních dolů, nebo mechanizace těžkého strojírenství.

Strukturální nezaměstnanost pak vede k následující situaci: mění se struktura poptávky po práci. V ekonomice se, jak vysvětluje Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 20), vyskytuje nerovnováha mezi pracovní silou pohotovou pro práci a požadavky zaměstnavatelů po určitém typu práce.

Jiná slova pro vysvětlení volí Samuelson (Ekonomie: 288), když říká: „Strukturální nezaměstnanost se objevuje tam, kde je nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovnících. Nesoulad může vzniknout proto, že se poptávka po určitém druhu práce zvyšuje, zatímco poptávka po jiném druhu se snižuje a nabídka se ani v jednom případě nepřizpůsobuje dostatečně rychle.

Zjednodušeně řečeno, nezaměstnaní lidé nemají pro novou práci potřebnou kvalifikaci, nebo prostě nejsou zrovna tam, kde je po této práci poptávka. Dalším problémem je fakt, že je jich obvykle poměrně vysoký počet a velmi často patří do stejné věkové kategorie.

Nové podniky a instituce požadují jiné dovednosti, to znamená potřebu rekvalifikací, což obvykle není krátkodobý proces. Navíc je to záležitost často dosti složitá, protože ne všichni lidé jsou schopni po několika letech změnit zcela svůj obor či prostě vzhledem k věku usednout znovu do „školních lavic“. Nejde vždy ale „pouze“ o rekvalifikaci, strukturální

změny v dané ekonomice často po zaměstnancích vyžadují změnu místa bydliště. Zde je třeba zdůraznit skutečnost, že právě stěhování bývá u mnoha lidí ještě větší překážkou než rekvalifikace. Pro některé společnosti a národy je velmi komplikované vzdát se svých kořenů, opustit známá místa a odejít. Na druhou stranu existují země, jako typický příklad se udávají Spojené státy americké, kde změna bydliště nepředstavuje problém. Stěhování za prací i několikrát za život je pro ně spíše charakteristické.

Asi nejzávažnějším problémem u toho druhu nezaměstnanosti jsou dvě následující skutečnosti. První se týká fáze, kdy dochází k mechanizaci daného odvětví. Tedy práci již nevykonávají lidé ale stroje. Z hlediska podniku (ať už se jedná o objem výroby či náklady) je toto rušení pracovních míst a jejich následné nahrazení technikou ve finální fázi výhodné. Opakem je to však u obyvatel, kteří přestávají být se svými zkušenostmi potřební. Pokud jejich dovednosti byly specifické, je nalezení nového zaměstnání velmi komplikované.

Druhým problémem je fakt, že, jak upozorňuje Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 21), tento druh nezaměstnanosti může potkat i vysoce kvalifikované pracovníky. Často jsou to, jak uvádí Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 21), lidé s dlouhodobou pracovní kariérou a s bohatými zkušenostmi a znalostmi, o které prostě nikdo nestojí. Mnoho autorů zde upozorňuje na zajímavost, že tato nezaměstnanost je charakteristická pro vyspělé země při jejich přechodu k postindustriální informační společnosti.

Vzhledem k tomu, že se jedná o typ postihující velký počet osob a dlouhodobý, je nezaměstnanost strukturální považována za jeden z největších problémů.

Nejen ekonomické teorie a jednotlivá národní hospodářství jí věnují patřičnou pozornost.

3.5 Další druhy nezaměstnanosti

Na závěr této kapitoly uveďme další dva druhy nezaměstnanosti, které někteří autoři (v tomto případě je čerpáno hlavně z knihy Petra Mareše Nezaměstnanost jako sociální problém) používají pro upřesnění tohoto pojmu. Konkrétně je to nezaměstnanost neúplná a skrytá.

3.5.1 Nezaměstnanost neúplná

Tento druh existuje vedle nezaměstnanosti, jak byla definována v kapitole první. V tomto případě se jedná o pracovníky, kteří musejí přijmout placené zaměstnání na snížený úvazek, či vykonávají práci, která zcela neodpovídá jejich vzdělání a kvalifikaci. Jedná se vlastně o způsob, kterým se společnost snaží předejít masové nezaměstnanosti.

Konkrétními příklady je zaměstnání na zkrácenou pracovní dobu, sdílení jednoho pracovního místa více (nejčastěji 2) osobami nebo zavedení čtyřdenního pracovního týdne a s tím spojeného snížení počtu pracovních hodin (samozřejmě s proporcionálním snížením výdělku). Všechny tyto zásahy jsou dělány s jedním jediným cílem: přinutit trh, aby absorboval nezaměstnané a to zejména mladé lidi a ženy.

Je ale nutné zdůraznit, že pouze v některých případech mají takto zaměstnaní stejné pracovní a sociálně právní postavení jako osoby zaměstnané na plný úvazek. V řadě případů tomu tak není, lidé se ocitají bez pracovní ochrany a sociálního zabezpečení. Jak uvádí Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 22), neúplná zaměstnanost bývá chápána jako destrukce zaměstnaneckých práv a vnucení horších podmínek zaměstnancům ze strany zaměstnavatelů. Zaměstnanci jsou vyloučeni ze sociálního pojištění, zaměstnaneckých výhod a zaměstnavatelé mají při jejich propouštění větší volnost.

3.5.2 **Nezaměstnanost skrytá**

V tomto případě hovoříme o lidech, kteří jsou fakticky nezaměstnaní, tedy zaměstnání nemají a při dostatečné nabídce by je přijali, ale jako nezaměstnaní registrováni nejsou. Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 21) uvádí, že se obvykle jedná o vdané ženy nebo mladistvé.

Podle něj tito lidé na hledání práce rezignovali, nebo si práci hledají pomocí neformálních sítí či přímo u firem, aniž by byli registrováni na úřadech práce či jiných podobných institucích. Mareš dále ve výčtu pokračuje, když upozorňuje, že z údajů o nezaměstnaných jsou často vyřazovány osoby bez placeného zaměstnání, které jsou zařazeny do různých programů pro nezaměstnané. Mezi tyto programy zahrnujeme rekvalifikace, veřejně prospěšné práce apod. Neposledně sem také řadíme osoby s nízkou kvalifikací či vysokým

věkem, které zůstávají neumístěny a jsou tak odsouvány mimo trh práce (například předčasným odchodem do důchodu).

Vzhledem k počtu jde o poměrně významnou skupinu tvořící nezaměstnané. Nabízí se otázka, proč se lidé na úřadech práce neregistrují? Důvody mohou být následující: registrace není vždy spojena se vznikem oprávnění k pobírání podpory v nezaměstnanosti. Dále, pro mnoho lidí je ztráta zaměstnání důvodem k pocitu hanby, studu. Je totiž v naší společnosti, díky jejímu historickému vývoji, zakódováno, že nemít práci znamená něco špatného.

3.6 Zjišťování míry nezaměstnanosti

Jak nám ukázaly předchozí kapitoly, určit počet nezaměstnaných není zase až tak snadný úkol, protože ne všichni lidé se k faktu, že jsou bez placeného zaměstnání, hlásí (nebo je do této kategorie nezahrnují úřady práce, protože absolvují různé programy viz předchozí kapitola o skryté nezaměstnanosti). Než uvedeme vzorec, kterým dojdeme k procentům uváděným v mediích, je nutné si uvědomit, že uváděná míra obvykle bývá nižší, než je skutečný počet nezaměstnaných.

3.6.1 Výpočet míry nezaměstnanosti

Jako informace o nezaměstnanosti se obvykle uvádí míra nezaměstnanosti, ke které dojdeme pomocí následujícího vzorce:

$$N = U/L - 100$$

Kde: N je míra nezaměstnanosti

U je počet nezaměstnaných

L je počet ekonomicky aktivního obyvatelstva (tedy osob jak zaměstnaných tak nezaměstnaných)

Slovně vyjádřeno míra nezaměstnanosti je podílem nezaměstnaných v celku práce schopné populace.

Samotná míra nezaměstnanosti může být obecná, ale i specifická, tedy pouze pro určité kategorie osob nebo pro určité oblasti daného státu či většího regionu. Mezi nejčastější specifické kategorie patří nezaměstnanost na základě pohlaví, výše dosaženého vzdělání, určité profese či etnických minorit. Obecná míra, jak se dá logicky předpokládat, závisí na faktorech, které ovlivňují celou ekonomiku. Naopak specifické míry nezaměstnanosti pro jednotlivé kategorie závisí vždy na faktorech ovlivňující především tyto kategorie.

Existuje snaha sjednotit vymezení měř nezaměstnanosti, aby byla možná prostorová (tedy mezi státy) a časová komparace. Bohužel přes snahu mnoha mezinárodních organizací jsou tyto pokusy neúspěšné a statistiky z různých států nejsou zcela srovnatelné. Stále se totiž používají různé metodiky, liší se

získávané údaje, používané definice nezaměstnaného nebo nedochází k časové synchronizaci. V různých zemích se pro zjištění počtu nezaměstnaných a následně míry nezaměstnanosti používá dvou základních postupů:

- 1) registrace na úřadu práce
- 2) výběrové šetření

3.6.2 Registrace na úřadu práce

Tento postup převažuje ve většině států Evropské unie, i když i zde se již začíná používat postup druhý (zatím ale spíše doplňkově).

V jednotlivých státech se pak výrazně liší frekvence návštěv na těchto úřadech a s tím spojené setrvání ve skupině nezaměstnaných. Jak již bylo řečeno např. v Irsku je povinnost doptávat se v některých případech denní, v Lucembursku se jedná o povinnost týdenní, mezi státy s měsíční povinnou návštěvou patří např. Velká Británie. Existují ale i státy benevolentnější jako je Nizozemí (dvouměsíční), Španělsko (tříměsíční) či Portugalsko (šestiměsíční).

Jednotlivé státy se dále liší v tom, zda započítávají mezi nezaměstnané osoby, které se účastní rekvalifikačních programů, nebo jestli započítávají pouze ty hledající si práci na plný nebo i na částečný úvazek. Např. v Irsku nejsou osoby hledající si práci na částečný úvazek mezi nezaměstnané počítány vůbec. Dalším rozdílem je věková hranice pro registraci nebo také přístup k osobám hledajícím si první zaměstnání.

3.6.3 Výběrová šetření

O tom jak probíhají takováto šetření, se trochu více rozepisuje Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 23 - 24) . Úkolem těchto šetření je zahrnout celou populaci určitého státu žijící ve vlastní domácnosti (osoby žijící v internátech, nemocnicích a církevních útulcích apod. se nepočítají). Jednotkou měření jsou jednotlivci a jedná se zde o jejich pracovní situaci v týdnu.

Je zajímavé, že např. ve Spojených státech amerických tato šetření probíhají přes telefon. Někteří odborníci, jak je cituje Mareš (Nezaměstnanost jako sociální problém: 24), tvrdí, že to znevýhodňuje ve výběru právě nejvíce nezaměstnaností ohrožené jedince, kteří telefon nemají. Přesto se tato šetření zdají být mnohem přesnější než registrace. Zastánci tohoto přístupu se opírají o fakt, že lze např. zjistit osoby bez práce, které ale práci hledat nechtějí, protože jsou přesvědčeni, že ji nenajdou.

Kapitola 4

Přístupy ekonomických teorií k nezaměstnanosti

V rámci ekonomické teorie známe dva základní proudy, školy: liberální a keynesiánskou. V této kapitole se podíváme na to, jakým způsobem přistupují k fenoménu nezaměstnanosti.

4.1 Liberálové a nezaměstnanost

Tato ekonomická škola je soustředěna kolem teorie trhu a rovnováhy na něm. Rovnováha je zajišťována svobodnou soutěží, kde jsou ceny základním mechanismem vedoucím k vytváření rovnováhy. Každý trh má určitou cenovou rovnováhu, na které se poptávka rovná nabídce. Přičemž je této rovnováhy dosaženo více méně tržním mechanismem, tzv. neviditelnou rukou trhu. Jakékoliv regulativní zásahy pak, podle liberálních ekonomů, brání nastolení této rovnováhy.

Nezaměstnanost je pak považována za výsledek působení tržního mechanismu a do určité míry je dokonce brána za funkční. Je vlastně výrazem krátkodobé nerovnováhy mezi poptávkou a nabídkou práce, je jistým narušením, které se prostřednictvím tržního mechanismu (neboli neviditelné ruky trhu) opět odstraní. Pokud budou sníženy náklady na produkci, dojde k dalším investicím a tím i k nové poptávce po práci.

Podle liberálů je nezaměstnanost způsobena nepružností nabídky na trhu práce. Ta je zdůvodňována mnoha faktory. Za prvé je to malá informovanost o volných místech, dále malá ochota k mobilitě a v neposlední řadě neochota akceptovat horší platové podmínky. Zastánci tohoto směru vidí nezaměstnanost jako období, kdy se lidé přizpůsobují změnám, které se udály na trhu práce. Existují firmy, regiony nebo odvětví, která nejsou schopna soutěže, a proto dojde k nezaměstnanosti. Po určité době se ale usadí nová odvětví, lidé se do nich přesunou a nezaměstnanost se sníží. Nezmizí však zcela, jistá míra nezaměstnanosti je chápána jako neodstranitelné minimum. Jedná se o jakousi přirozenou míru. Obvykle je považována za ekvivalentní nezaměstnanosti dobrovolné a frikční (protože vyjadřuje osoby, které se nachází mezi dvěma zaměstnáními).

Nezaměstnanost je podle liberálů výsledkem neochoty pracovat za podmínek, které jsou přijatelné pro firmy, ale nikoliv pro zaměstnance. Konkrétně je tedy za hlavní příčinu považován nadměrný mzdový požadavek, sociální politika státu a role odborů. Co se prvního bodu týká, snížení mezd by vedlo k vyšším ziskům, ty pak k vyšším investicím, které by měly za následek růst kapitálu a s tím spojenou větší poptávku po dalších zaměstnancích. Za druhé, pokud jsou sociální dávky srovnatelné s minimální mzdou, nezaměstnaní přestávají zaměstnání hledat. V posledním případě pak odbory udržují mzdy na takové úrovni, která firmy omezuje v tom, aby zaměstnaly více osob.

Řešení nezaměstnanosti pak liberálové vidí hlavně na straně nabídky práce, v boji proti inflaci, mzdové regulaci a v omezení síly sociálního státu (mluví se o tzv. minimalistickém státu, který pouze zabezpečuje volnou soutěž, ale ekonomiku neřídí). Závěrem je

důležité zdůraznit, že boj proti inflaci má pro liberální ekonomii větší význam než ten proti nezaměstnanosti. Nízká inflace totiž může obnovit podněty k investicím a tím pomoci vytvořit pracovní příležitosti.

4.2 Keynesiánci a nezaměstnanost

Teorie tohoto předního ekonoma velmi ostře útočí na teorii klasickou neboli liberální. Za ústřední bod je považováno uznání stálé nedobrovolné nezaměstnanosti. Podle Keynese nejde v tomto případě o vyhýbání se zaměstnání, nejde ani o neochotu pracovat za nepříznivých podmínek. Tato teorie vidí hlavní důvody nezaměstnanosti v technologickém pokroku (svou teorii publikoval ve 40. letech), který vytlačuje lidskou práci, a v chronickém nedostatku poptávky. Keynes v této souvislosti mluví o nedostatečné agregátní (souhrnné) poptávce, konkrétně o nedostatečné kupní síle obyvatel, o nízkých veřejných výdajích na služby a zboží, o nízkých soukromých investicích a posledně o převaze exportu nad importem. Tento nedostatek poptávky vede k omezování investic a to následně k malé zaměstnanosti, což opět snižuje poptávku.

Ve fázi, kdy existuje nedostatečná poptávka po práci, nemohou pracovníci najít zaměstnání ani za nízké mzdy. Národní ekonomiky totiž, podle této teorie, mohou dosáhnout rovnováhy i na úrovni nižší než úplné zaměstnanosti. Podle Keynesa dochází k nevyužití existujících výrobních kapacit. Odborné texty hovoří o tzv. keynesiánské nezaměstnanosti, ta vyplývá z toho, že

souhrnná poptávka není dostatečně velká na zajištění plné zaměstnanosti. Snižování mezd, které je důsledkem růstu poptávky po práci, tuto souhrnnou poptávku ještě snižuje, protože tím klesá kupní síla obyvatelstva a to vede k dalšímu snížení poptávky.

Na rozdíl od liberálních ekonomů se tedy tato teorie soustředí na poptávku. Odlišně chápe i mzdu. Keynesiánci vidí dvojí přirozenost mzdy, jednak jako výrobní náklady jednotlivých firem (v tom se shodují s liberály) a zadruhé jako hlavní zdroj kupní síly obyvatelstva. Právě tato druhá vlastnost hraje důležitou roli, protože k zvyšování zisků nestačí jen snížit náklady, ale firmy také musí své zboží prodat. Pokud nebude obyvatelstvo dostatečně koupěschopné, firmy neuspějí. Firmy vyrábí, pokud budou moci prodat. Mzdy tedy ovlivňují celou dynamiku ekonomického růstu i míru zaměstnanosti.

Řešení nezaměstnanosti vidí tedy Keynes ve stimulaci poptávky nikoliv ve snižování mezd (jako liberálové). Důvodem nezaměstnanosti je fakt, že trh neumí regulovat spotřebu, úspory a investice a je proto nutný zásah státu. Ten má podporovat ochotu investovat, podporovat sklony k spotřebě a to následujícími způsoby. Především je to formou veřejných výdajů, které sice vedou k inflaci, ale ta je chápána jako menší zlo. Dalším krokem je sociální politika státu, která svými podporami ale také jako zdroj mzdy (pro státní zaměstnance), umožňuje udržet již zmiňovanou koupěschopnost obyvatelstva a na ní závislou vysokou míru zaměstnanosti.

4.3 Role státu při nezaměstnanosti

Na základě předchozí kapitoly bychom mohli nabýt dojmu, že pokud stojí v čele státu strana, která vyznává klasickou neboli liberální ekonomickou teorii, vládnoucí složky do chodu ekonomiky nezasahují a nechávají vše na zmiňované neviditelné ruce trhu. Mnohaleté zkušenosti ale vedly ekonomy a politiky s nimi k poznání, že ani jedna z těchto teorií nejde ve skutečnosti aplikovat ve své nejčistší podobě. Praxe bývá jistým kompromisem, zásahy státu jsou vždy potřebné. Liberálové se tak obvykle snaží do hospodářství státu zasahovat co nejméně, zastánci keynesiánského přístupu zasahují zřetelněji více. Cílem této kapitoly je shrnout, jaká je hospodářská politika státu s důrazem právě na nezaměstnanost respektive zaměstnanost.

Opakování je matka moudrosti, připomeňme si tedy, že hospodářská politika státu se provádí k dosažení hospodářské stability, konkrétně následujících cílů (které bývají souhrnně nazývány magickým čtyřúhelníkem):

- 1) vysoká úroveň a růst HDP
- 2) vysoká zaměstnanost a nízká nezaměstnanost
- 3) nízká inflace
- 4) rovnováha zahraničních ekonomických vztahů

Samotnou hospodářskou politiku pak rozdělujeme do následujících kategorií, kde obzvláště první tři ovlivňují zaměstnanost:

- 1) fiskální (neboli rozpočtovou)
- 2) důchodovou

3) monetární (neboli měnovou)

4) vnější hospodářskou

4.3.1 **Důchodová politika a nezaměstnanost**

Tato politika státu zahrnuje opatření, která určují výši mezd. Stát sice nemá pravomoc diktovat firmám, jak mají platit své zaměstnance, ale určitým způsobem tuto výši mezd pracovníků ovlivňuje. Konkrétně je tomu stanovením minimální mzdy.

Jak již bylo uvedeno v jedné z předchozích kapitol, existuje na trhu situace, kdy dochází k tzv. rovnovážné úrovni mzdy. Jedná se o takovou úroveň, kterou jsou zaměstnavatelé ochotni svým zaměstnancům vyplácet, je to úroveň, která pro firmy znamená jistou návratnost jejich investic.

Jestliže stát stanoví, že minimální mzda tuto úroveň přesáhne, jsou firmy nuceny zaměstnávat méně pracovníků. Náklady na pracovníky by totiž přesáhly, to co firma za prodej svého zboží či služeb získá. Lidé tak přichází o svá místa a dochází k zvýšení počtu nezaměstnaných.

V souvislosti s výší minimální mzdy je zde na místě zmínit tzv. tripartitu, neboli skupinu, která právě o výši platů jedná. Konkrétně se jedná o tyto strany, o nichž byla v práci již zmínka. Je to tedy stát, jako jistý prostředník, dále odbory hájící práva zaměstnanců na jedné straně a zástupci zaměstnavatelů na straně druhé. Právě z jejich společného jednání vychází dohody ovlivňující výši platů a další rozhodnutí týkající se postavení zaměstnanců.

4.3.2 Fiskální politika a nezaměstnanost

Jak již sám český název pro tento druh hospodářské politiky státu napovídá, jedná se soubor postupů v rámci výdajů a příjmů státu. Stejně jako u následujícího druhu se jedná o oblast poměrně mladou. Jak uvádí některé publikace, její vznik je datován po druhé světové válce, kdy si ekonomičtí odborníci stále více uvědomovali fakt, že tržní mechanismus v některých bodech selhává. Toto potvrdila zvláště hospodářská krize ve 30. letech 20. století, kdy obzvláště ekonomicky vyspělé státy začaly přijímat řadu protikrizových opatření. Stát a státní rozpočet se prostě staly nedílnou součástí hospodářského života.

Zjednodušeně řečeno státní rozpočet představuje účet, ve kterém jsou na jedné straně příjmy a na druhé výdaje. Základní formou příjmů státu jsou daně. Ty, obzvláště podle liberálních ekonomů, pokud jsou vysoké, zvyšují firmám náklady, což má za následek, že tyto pak zaměstnávají méně pracovníků a nezaměstnanost stoupá. Liberálové se tedy snaží daně snižovat a podporovat tím nabídku. Na straně druhé, a tuto teorii obhajují zastánci keynesiánství, vysoké daně znamenají vyšší příjem státu, který pak může tyto peníze investovat dále a podporovat tak poptávku (což vede k poklesu nezaměstnanosti).

Tím se dostáváme ke kategorii výdajů. Jedna z možností, jak stát investuje vybrané peníze, jsou platy státních zaměstnanců. Pokud stát disponuje dostatečným množstvím peněz, může vytvářet další pracovní místa a napomáhat ke snižování nezaměstnanosti. Dalším způsobem, jak stát díky získaným financím pomáhá vytvářet nové pracovní příležitosti, jsou různé státní

zakázky. Je to přece stát, kdo na příklad staví nové dálnice nebo opravuje stávající. Dává tak práci firmám, které si najímají zaměstnance a celé to vede znovu ke snížení nezaměstnanosti.

4.3.3 Monetární politika a nezaměstnanost

Historie mnohokrát potvrdila, že možnost vydávat peníze (tedy jejich emise) a možnost poskytovat úvěry, jinými slovy možnost regulovat objem peněz na trhu je příliš mocným nástrojem ovlivňujícím chod ekonomiky. Nelze jej tedy ponechat pouze na rozhodnutí soukromých bank, ale je potřeba jistá role státu. Došlo tak ke vzniku monetární politiky, která bývá definována jako systém opatření v oblasti peněžního oběhu a úvěru, který má za cíl zmiňovanou stabilitu celé ekonomiky. Hlavní institucí, která tuto politiku provádí, je centrální banka. Ta reguluje hlavně nabídku peněz.

Má k tomu tyto konkrétní nástroje. Prvním z nich tvoří to, jak ovlivňuje komerční banky. Centrální banka zaprvé uvádí diskontní sazbu (na jejím základě banky vytváří své úrokové sazby), dále bankám předepisuje výši povinných rezerv a v poslední řadě reguluje jejich operace na trhu. Jak se tyto kroky dotýkají zaměstnanosti?

Pokud centrální banka provádí tzv. expanzivní politiku (charakteristickou pro keynesiánci), tedy umožňuje osobám přístup k penězům, dochází k investicím. U firem to obvykle znamená, rozšiřování činnosti, na které potřebují nové pracovníky. Roste tedy poptávka po práci a s tím zaměstnanost. Jednotlivci pak, pokud mají

dostatek peněz, nakupují zboží a služby, což má za následek, že poptávka po zboží stoupá a to znovu vede k potřebě nových pracovníků, kteří budou toto zboží vyrábět. Pokud naopak centrální banka zvýší úrokové sazby (tento postup je charakteristický pro liberální ekonomy), dojde k poklesu peněz v oběhu, tím klesne jak ochota investovat, tak poptávka. Obojí pak má za následek pokles zaměstnanosti, tedy růst počtu osob bez zaměstnání.

Centrální banka nereguluje objem peněz pouze přes komerční banky. Sama má také možnost s penězi obchodovat, vydává různé obligace a tím znovu reguluje množství peněz a ovlivňuje nejen celkovou poptávku, ale díky propojenosti ekonomiky, jak dokázal Keynes, i míru zaměstnanosti.

**Vývoj nezaměstnanosti v Irsku
v období let 1991 - 2000**

5.1 Historický vývoj

Je všeobecně známým faktem, že irská nezaměstnanost v posledním desetiletí předcházejícího století výrazně klesla. Podrobněji o tom bude psáno v následujících částech. Příčin, které k tomu vedly, je podle ekonomických odborníků několik, všechny bychom ale mohli shrnout do jedné, a to: Irsku se poprvé za jeho historii povedlo využít veškerých svých kapacit vedoucích k vytváření pracovních míst. V minulosti tomu bylo přesně naopak.

Irská ekonomika byla proslavená neschopností poskytnout svým obyvatelům dostatečné ohodnocení za práci, kterou lidé - odvádějí, Ti oak byli nuceni rodnou zemi opustit a nacházeli nová bydliště - nejčastěji za oceánem, konkrétně ve Spojených státech amerických. Velmi dobře hojnou irskou emigraci vystihl významný ekonom Engels, když prohlásil, „Pokud to tak půjde dál, v Americe budou pouze Irové.“ (Ireland at Work: 33) .

Mnozí předpokládali, že se situace změní, pokud se * irska stane samostatný stát, ale ke změně nedošlo. Malá šance získat dobře placenou práci tak nadále vyvolávala další problém - tedy pokles počtu obyvatel, velmi dobře je tento trend vidět v tabulce, kterou na základě údajů Central Statics Office Ireland ve své knize uvádí Paul Tansey (Ireland at Work: 34)

Tabulka č. i: Vývoj populace a zaměstnanosti v Irsku od založení samostatného státu¹

rok	celková zaměstnanost	počet obyvatel
1926	1 220 000	2 972 000
1936	1 235 000	2 968 000
1946	1 228 000	2 955 000
1951	1 220 000	2 961 000
1961	1 053 000	2 818 000
1971	1 055 000	2 978 000
1981	1 135 000	3 433 000
1991	1 149 000	3 526 000

Pramen: Tansey (Ireland at Work)

Z uvedené tabulky je patrné, že během prvních čtyřiceti let existence samostatného státu počet obyvatel Irska stabilně klesal. Výjimkou bylo období mezi roky 1946 a 1951. V roce 1961 pak počet obyvatel dosáhl svého historického minima a to 2 818 000. Hlavním důvodem byla, jak již bylo napsáno na předchozí stránce, nemožnost získat dobře placenou práci. Tuto myšlenku tabulka potvrzuje tím, jak v daném období také ukazuje pokles zaměstnanosti. Stejně jako u počtu obyvatelstva, dosáhla zaměstnanost svého minima v roce 1961, když zaměstnaných obyvatel bylo 1 053 000.

Od roku 1971 se situace v Irsku začala měnit. Růst zaměstnanosti s sebou nesl i růst počtu obyvatel. Tento byl způsoben hlavně imigrací. Pracovní boom počínající rokem 1991 zcela obrátil vývoj irské populace, poprvé v historii míra přistěhovalectví překročila míru emigrace. Jak uvádí statistiky, v letech 1992 až 1997 byl počet přistěhovalců o 23 000 vyšší než těch, kteří

¹údaje pro přehle"^^zaokrouhlovány na tisíce.

stát opustili. Irsko tak konečně zaznamenalo stabilní nárůst populace.

5.2 Vývoj počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva a zaměstnaných osob v letech 1991 až 2000

Následující tabulka přehledně vyjadřuje trend, který byl naznačen již v předcházející části. Irsko za Posledních deset let minulého století zaznamenalo nárůst nejen ekonomicky aktivního obyvatelstva, ale i počtu osob, kteří měli placené zaměstnání.

Údaje uváděné v tabulce pochází z publikace irského statistického úřadu (Central Statistics Office Ireland) Labour Market and Sociál Inclusion. Data byla získána Při čtvrtletním průzkumu prováděném v irských domácnostech (Quarterly National Household Survey). Tato statistika vychází z definic Mezinárodní organizace Práce (ILO), které Irsko přijalo v roce 1988.

Jak uvádí Paul Tansey (Ireland at Work: 36) tato statistika je přesnější než ta, kterou do té doby Irsko Používalo. Tento přístup rozděluje respondenty na základě jejich aktuální ekonomické situace v týdnu Předcházejícím průzkumu. Zároveň tato statistika rozlišuje mezi obyvatelstvem ekonomicky aktivním, neaktivním a nezaměstnanými. Do ekonomicky aktivního obyvatelstva pak řadí ty osoby, jak již bylo řečeno v kapitole 1, které jsou zaměstnané a zároveň osoby, které jsou v daný moment bez placené práce, ale práci hledají a jsou připraveni do práce nastoupit.

Tabulka č. 2 Vývoj ekonomicky aktivního obyvatelstva a počtu zaměstnaných osob v letech 1991 až 2000²

<i>rok</i>	<i>ekonomicky aktivní obyvatelstvo</i>	<i>zaměstnaní</i>
1991	1 354,4	1 155,9
1992	1 371,8	1 165,2
1993	1 403,2	1 183,1
1994	1 431,6	1 220,6
1995	1 459,2	1 281,7
1996	1 507,5	1 328,5
1997	1 539,0	1 379,9
1998	1 620,4	1 494,0
1999	1 658,9	1 589,1
2000	1 745,9	1 671,4

Pramen: Labour Market and Social Inclusion

Tabulka ukazuje, že od roku 1991 do roku 2000 počet ekonomicky aktivního obyvatelstva vzrostl o 400,5 tisíce obyvatel. Vyjádřeno procentuálně, znamená to nárůst o 28,9%.

Tempo růstu počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva není během sledovaného období stejné. První rok byl nárůst o pouhých 17,4 tisíc obyvatel. V následujících letech činil nárůst za rok v průměru 29,1 tisíc obyvatel, přičemž nejvyšší byl na přelomu let 1992 a 1993 (31,4 tisíc obyvatel). V roce 1996 byla poprvé překročena hranice jednoho miliónu a pětiset tisíc ekonomicky aktivních obyvatel a to když bylo dosaženo počtu 1 507 500 ekonomicky aktivních obyvatel. Velký je také meziroční nárůst, který byl 48,3 tisíc obyvatel.

Další podobný skok můžeme zaznamenat mezi roky 1997 a 1998, kdy počet ekonomicky aktivního obyvatelstva vzrostl o 81,4 tisíce, což je druhý nejvyšší meziroční

² údaje uváděny v tisících

nárůst za sledované období. Oproti výše zmíněnému nárůstu z roku 1996 je tento o téměř 60% vyšší. Největší meziroční růst můžeme ale zaznamenat mezi roky 1999 a 2000, kdy počet ekonomicky aktivních obyvatel stoupl o 87 tisíc.

Závěrem je tedy zřejmé, že výrazný růst počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva je soustředěn hlavně do druhé poloviny sledovaného období. V prvním období činil průměrný roční nárůst 26,2 tisíc obyvatel, zatímco v druhém období to bylo 57,4 tisíc obyvatel, nárůst byl tedy v druhém období zhruba 2,2krát větší.

Pokud se podíváme na údaje o počtu zaměstnaných, získáme následující data. Nárůst počtu zaměstnaných za těchto deset let činil 515,5 tisíc obyvatel, vyjádřeno v procentech je to nárůst o 44,6%. Stejně jako vývoj Počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva i tento ukazatel nemá tempo vývoje stejnorodé.

Rozdíl mezi prvními dvěma roky sledovaného období činí pouhých 9,3 tisíce obyvatel. Přelomový je u této veličiny rozdíl mezi roky 1994 a 1995, kdy počet zaměstnaných osob vzrostl o 61,1 tisíce obyvatel. V následujícím roce počet zaměstnaných osob sice stoupl, ale o pouhých 46,8 tisíc obyvatel. Což znamená, že oproti předchozímu roku je to o 14,5 tisíc lidí méně.

V letech následujících vzestupný trend zase pokračuje. Nejvýše pak počet zaměstnaných osob vzrostl mezi roky 1997 a 1998 a to o 114,1 tisíc obyvatel. V následujících letech se počet zaměstnaných stále zvyšuje, nikdy se nesníží, ale tyto počty již nepřesáhnou hranici 100 tisíc obyvatel. Konkrétně se mezi roky 1998 a 1999 jedná o nárůst o 95,1 tisíc obyvatel; mezi roky 1999 a 2000 pak již pouze 82,3 tisíc obyvatel.

I tak je zde patrné, že i u vývoje počtu zaměstnaných platí stejná charakteristika jako u vývoje počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva a to, že druhá polovina sledovaného období vykazuje větší růsty než období první. V prvním období (1991 - 1995) je meziroční nárůst v průměru 31,5 tisíc obyvatel. V druhé části toto číslo činí 77,4 tisíc, tedy 2,5krát tolik.

Na úplný závěr jistě stojí za zmínku fakt, že po prvním výrazném zvýšení počtu zaměstnaných mezi roky 1994 a 1995 (o 61,3 tisíc), přichází v následujícím období první výrazné zvýšení počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva a to o 48,3 tisíc (mezi roky 1995 a 1996). Nejvyšší nárůst počtu zaměstnaných (114,1 tisíc obyvatel mezi roky 1997 a 1998) je pak spojen s druhým nejvyšším nárůstem počtu ekonomicky aktivních obyvatel (81,9 tisíc).

5.3 Vývoj celkové míry nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000

Z historie je známý fakt, který cituje Tansey (Ireland At work: 36), a to že po 80. letech, kdy irská ekonomika stagnovala a nezaměstnanost stoupala, přišla v letech 90. změna. Na počátku sice počet ekonomicky aktivního obyvatelstva, včetně počtu zaměstnaných stoupl, ale míra nezaměstnanosti také. Změna u nezaměstnanosti se projevila zhruba o 3 roky později, kdy nezaměstnanost začala konečně stabilně klesat. Názorně to ukazuje tabulka č. 3. Vyvolání nezaměstnanosti v Irsku v letech 1991 až 2000, podle údajů Central Statics Office Ireland a publikace Office Ireland a publikace

Labour Market and Sociál Inclusion uvedených na straně 33.

Tabulka č. 3 Vývoj míry nezaměstnanosti v Irsku v letech 1991 až 200

rok	ekonomicky aktivní obyvatelstvo	celkový počet nezaměstnaných (vyjádřeno v tisících)	míra nezaměstnanosti (vyjádřeno v %)
1991	1 354,4	198,5	14,7
1992	1 371,	206,5	15,1
1993	1 403,2	220,1	15,7
1994	1 431,6	211,0	14,7
1995	1 459,2	177,4	12,2
1996	1 507,5	179,0	11,9
1997	1 539,0	159,0	10,3
1998	1 620,4	126,4	
1999	1 658,9	96,9	5,8
2000	1 745,9	74,5	4,3

Pramen: Labour Market and Sociál Inclusion

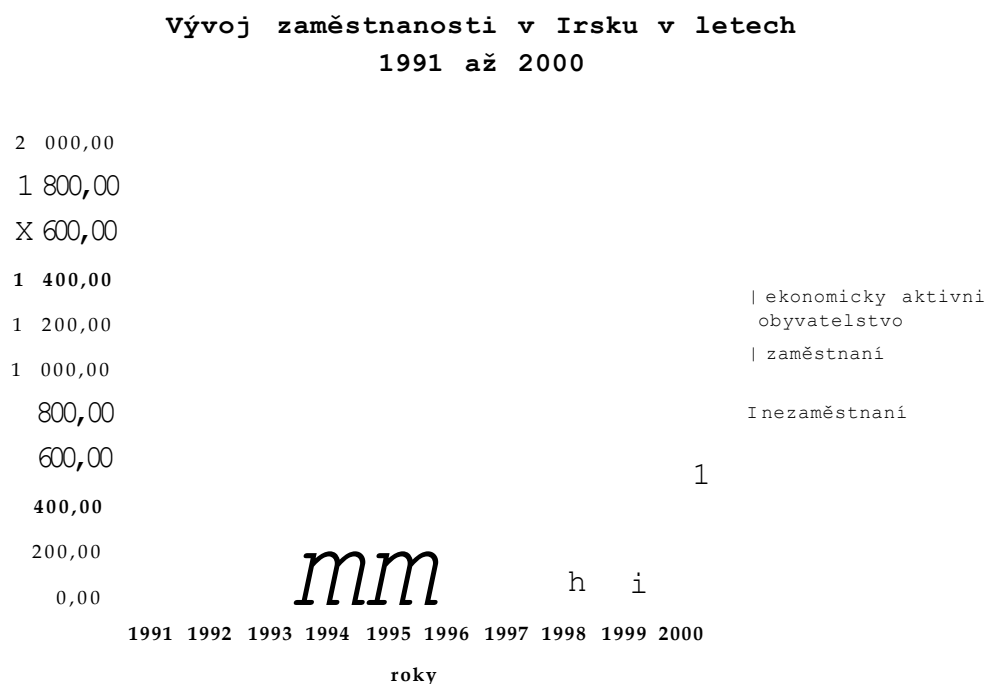
Tabulka názorně ukazuje, že se míra nezaměstnanosti za období deseti let v Irsku snížila o 10,4%. Na počátku tohoto období se, jak bylo uvedeno, změny v ekonomice na nezaměstnanosti kladně neprojevíly, bylo tomu přesně obráceně. V letech 1991 až 1993 míra nezaměstnanosti vzrostla, a to za tyto dva roky o 1%. V roce 1994 znovu klesla na úroveň z roku 1991 a poté již stabilně klesala. První tři roky o průměrně 1,2% ročně, v následujících třech letech zhruba dvakrát rychleji tedy o 2%.

Co se celkového počtu nezaměstnaných týká, ten také zaznamenal stejný vývoj, s jednou výjimkou a to když v roce 1996 mírně stoupl. Bylo o 1,6 tisíc osob.

Zajímavé je, že míry nezaměstnanosti se to nedotklo, i tak klesla, i když to bylo o pouhých 0,3%. Pokud se podíváme na meziroční rozdíly, tak můžeme konstatovat, že po počátečním stoupání, přišel v roce 1994 pokles o 9,1 tisíc obyvatel. Největší rozdíl můžeme zaznamenat mezi roky 1994 a 1995, kdy počet nezaměstnaných klesl o 33,6 tisíc osob, druhý největší byl pak mezi roky 1998 a 1999 a to konkrétně o 29,5 tisíc. V tomto období navíc počet nezaměstnaných osob poprvé klesl pod hranici 100 tisíc a to na 96,9 tisíc. Souhrnně za celé období počet nezaměstnaných klesl o 124 tisíc obyvatel, vyjádřeno v procentech o 62,5%.

Závěrem pro názornost a přehlednost předchozí data uvedena v grafu.

Graf č. 3 Vývoj zaměstnanosti v letech 1991 až 2000

Zpracováno na základě předchozích údajů

5.4 Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle pohlaví

Je jistě velmi zajímavé podívat se na nezaměstnanost podle pohlaví. Více nám napoví následující tabulka vytvořená na základě dat Mezinárodní organizace práce (ILO), která data shromažďuje na základě podkladů irského statistického úřadu (Central Statistics Office Ireland) a jeho průzkumu prováděném v domácnostech.

Tabulka č. 5 Vývoj nezaměstnanosti podle pohlaví v letech 1991 až 2000³ (údaje uváděny v tisících)

<i>rok</i>	<i>celkový počet nezaměstnaných</i>	<i>nezaměstnaní muži</i>	<i>nezaměstnané ženy</i>
1991	198, 5	124, 9	73, 6
1992	206, 7	132, 3	74, 4
1993	220, 0	138, 6	81, 4
1994	211, 0	131, 9	79, 1
1995	177, 5	110, 4	67, 1
1996	178, 9	109, 8	69, 1
1997	159, 1	97, 1	62, 0
1998	126, 6	78, 8	47, 8
1999	96, 9	59, 4	37, 5
2000	74, 9	44, 9	30, 0

Pramen: LABORSTA, Yearly Statistics. *Unemployment, general level*

Z tabulky je na první pohled patrné, že se na nezaměstnanosti větší částí podílí muži, v průměru je to

³ Údaje o celkové nezaměstnanosti se díky jinému zaokrouhlování každé instituce mohou od předchozích tabulek lišit

za sledované období kolem 62%. Nezaměstnanost u mužů za těchto deset let první tři roky stoupá (stejně tak jako celková nezaměstnanost), od roku 1994 pak již pouze klesá (v tom se liší od celkové nezaměstnanosti a logicky i nezaměstnanosti žen, které v roce 1996 zaznamenají mírný nárůst).

Největší pokles zaznamenáme na přelomu let 1994 a 1995 a to konkrétně o 21,5 tisíc mužů, druhý největší pak o čtyři roky později, tedy na přelomu let 1998 a 1999, kdy se počet nezaměstnaných mužů snížil o 19,4 tisíc (v obou případech stejné trendy vykazuje i celková nezaměstnanost). Celkově pak nezaměstnanost mužů za sledované období klesne o rovných 80 tisíc, vyjádřeno v procentech o 64%, což je o 1,5% více než u celkové nezaměstnanosti.

Vývoj nezaměstnanosti žen zaznamenal zcela stejný trend jako celková nezaměstnanost. V letech 1991 až 1993 mírně stoupala, na přelomu let 1995 a 1996 také mírně stoupla a to konkrétně o 2 tisíc osob. Co se maximálních poklesů týče, k těm v této kategorii dochází na přelomu jiných let než jak u zaměstnanosti celkové tak mužské. Největší pokles můžeme zaznamenat v letech 1997 a 1998 a to o 14,2 tisíc nezaměstnaných žen. Druhý největší pak v letech 1994 a 1995 a to rovných 12 tisíc.

Celkově pak nezaměstnanost žen klesla o 59,2% což znamená, že se počet nezaměstnaných žen za sledovaných deset let snížil o 43,6 tisíc osob. Pokud procentní vyjádření srovnáme, nejvyšší pokles ale zaznamenala nezaměstnanost u mužů (pro připomenutí to bylo o 64%).

5.5 Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle věkových kategorií

Další zajímavé údaje nám poskytuje pohled na tabulku, která vyjadřuje, jak se měnila nezaměstnanost u jednotlivých věkových kategorií. Pro přehlednost jsou uvedeny pouze některé věkové kategorie. Data jsou zpracována na základě podkladů poskytnutých Mezinárodní organizací práce (ILO), která je přebírá od Central Statistics Office Ireland.

Tabulka č. 6 Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle věkových kategorií (údaje uváděny v tisících)

rok	20-24 let	30-34 let	40-44 let	50-54 let
1991	38	26,2	20,7	9,9
1992	42	27,3	21,1	10,1
1993	46,1	29	22,7	11,6
1994	43,1	26,7	22	11,9
1995	34,2	21,8	19,4	11,1
1996	33,1	22,1	19,7	11,6
1997	30,4	20,3	16,3	10,6
1998	23,2	14,8	13,4	10,2
1999	17,2	11,3	10,3	8,3
2000	11,8	8,6	8,2	5,8

Pramen: LABORSTA, Yearly Statistics. *Unemployment, by age group*

Pokud se zběžně podíváme na tuto tabulku, všimneme si, že jediná věková kategorie, která nezaznamenala větší výkyvy, je kategorie poslední, tedy osob s nejvyšším věkem. Nezaměstnanost osob kolem důchodového věku se dlouhodobě pohybovala mezi 11,9 až 9,9 tisíci obyvatel. Až v posledních dvou letech sledovaného období

zaznamenala pokles, kdy se v roce 2000 dostala na minimální počet a to 5,8 tisíc obyvatel.

Kategorie, která za sledovaných deset let zaznamenala největší pokles počtu nezaměstnaných, byla kategorie osob mezi 20-24 lety (tedy pravděpodobně osob s ukončeným vysokoškolským vzděláváním, či absolventů různých vyšších škol). Vyjádřeno číselně jednalo se o 26,2 tisíc nezaměstnaných méně, v procentech je to o 68,9% méně. Stejně jako tomu bylo u předchozích kategorií, i zde na počátku období nezaměstnanost vzrostla, poté začala stabilně klesat. Nejvíce tomu pak bylo mezi lety 1994 a 1995, kdy nezaměstnanost klesla o 8,9 tisíc.

Kategorie osob ve věku 30-34 zaznamenala druhý nejvyšší pokles nezaměstnanosti. Celkově se počet těchto osob snížil o 17,6 tisíc osob, vyjádřeno v procentech jedná se o 67,2%. I v tomto případě nejdříve nezaměstnanost stoupala, pak následoval pokles, na přelomu let 1995 a 1996 došlo k mírnému zvýšení (o 0,3 tisíce obyvatel), poté již počty nezaměstnaných klesaly. Nejvíce tomu bylo na přelomu let 1997 a 1998.

I u poslední uvedené věkové kategorie, tedy lidí ve věku 40-44 let, počet nezaměstnaných na počátku sledovaného období stoupal, poté mírně klesl, aby zase mohl v roce 1997 mírně stoupnout (přičemž se již nedostal na maximální hranici z roku 1993). Celkově pak počet nezaměstnaných za sledované období klesl o 12,5 tisíce obyvatel, vyjádřeno v procentech o 60%.

Pokud údaje z této tabulky shrneme, lze konstatovat, že nejvíce si polepšily kategorie zahrnující osoby mladší, naopak skoro se změny v irské ekonomice nedotkly osob vyššího věku.

5.6 Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle úrovně vzdělání

Předposledními údaji, které bych v této práci v rámci nezaměstnanosti v Irsku chtěla představit, jsou údaje týkající se počtu nezaměstnaných na základě jejich dosaženého vzdělání. I v tomto případě, je čerpáno z údajů Mezinárodní organizace práce (ILO), která je poskytuje na svých webových stránkách a zpracovává je na základě podkladů irského statistického úřadu (CSO). Vzhledem k tomu, že data pro rok 2000 nebyla uvedena, je srovnáváno pouze období od roku 1991 do roku 1999.

Tabulka č. 7 Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 1999 podle úrovně vzdělání⁴

rok	úroveň 1 (údaje uváděny v tisících)	úroveň 2 (údaje uváděny v tisících)	úroveň 3 (údaje uváděny v tisících)
1991	42,5	3,9	0,8
1992	47,4	5,1	0,7
1993	54,7	7	0,9
1994	55,5	6	1
1995	44,1	5,3	1,4
1996	43,4	5,7	1,1
1997	40,5	5,2	1,2
1998	30,2	5,9	0,9
1999	20,2	2,4	1,3

of education

I v tomto případě bylo možné předpokládat následující výsledky. Mezi prvními to, že osob

⁴ Pro přehlednost použity tři úrovně:

1 ukončené středoškolské vzdělání,

2 vysokoškolské vzdělání bakalářského typu

3 vysokoškolské vzdělání magisterského typu a postgraduální

s nejvyšším dosaženým vzděláním bude mezi nezaměstnanými nejméně, zároveň se jejich počet výrazně za sledované období neměnil. V první polovině sledovaného období počet mírně stoupal, přičemž se nejednalo o nikterak velké změny. Od roku 1995 počet nezaměstnaných klesá, pouze na přelomu let 1998 a 1999 dochází k nárůstu.

I druhá kategorie - tedy osoby s vysokoškolským vzděláním bakalářského typu či různých odborných škol terciárního druhu nedosahuje v počtu nezaměstnaných žádných vysokých čísel. Od kategorie předchozí se přesto liší. Maximální úroveň dosahuje v roce 1993 a to rovných 7 tisíc osob, minimum je pak o 4,6 tisíc menší, což jistě není zanedbatelný rozdíl.

Nejpočetnější je pak z hlediska nezaměstnanosti kategorie poslední, tedy kategorie osob s ukončeným středoškolským vzděláním. Pokud budeme mluvit o jejím vývoji, můžeme zde zopakovat již mnohokrát řečené. V první polovině zaznamenává vzestup, když svého maxima a to konkrétně 55,5 tisíc osob dosahuje v roce 1994. Rozdíl mezi touto a minimální úrovní z roku 1999 je pak 35,3 tisíc osob, vyjádřeno v procentech je to pokles o 64,1%.

5.7 Vývoj zaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle ekonomických odvětví

V této části se podrobněji podíváme na vývoj zaměstnanosti podle ekonomických odvětví, konkrétně tedy, jak se vyvíjel počet zaměstnaných v oblasti zemědělství, průmyslu a služeb.

Údaje pro tuto tabulku jsou čerpány z dat poskytnutých Central Statistics Office Ireland. Pro období let 1991 až 1997 jsou z knihy Ireland At Work (str. 37), pro období další z dokumentu Labour Market and Sociál Inclusion (str. 35) .

Tabulka č. 8 Vývoj zaměstnanosti v letech 1991 až 2000 podle ekonomických odvětví⁵

<i>rok</i>	<i>zemědělství</i>	<i>průmysl</i>	<i>služby</i>
1991	159	325	672
1992	157	320	688
1993	150	316	718
1994	147	335	738
1995	149	352	781
1996	141	359	829
1997	142	390	848
1998	136	428	927
1999	137	450	1 002
2000	133	476	1 063

Pramen: Tansey (Ireland at Work), Labour Market and Sociál Inclusion

Po zběžném pohledu na tabulku je patrné, že jediná oblast irské ekonomiky, která zaznamenala stabilní růst, je oblast služeb. Zde za sledované období vzrostla zaměstnanost o 391 tisíc obyvatel, vyjádřeno v procentech o 58,2%. Pokud se podíváme na meziroční rozdíly, opakuje se nám trend spojený s vývojem počtu zaměstnaných a počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. Tedy první rok je nárůst minimální, v případě zaměstnanosti v oblasti služeb se jedná o 16 tisíc

⁵ Údaje pro přehlednost uváděny v tisících a zaokrouhlovány na jednotky

obyvatel. Rozdíl mezi roky 1992 a 1993 je pak zhruba dvojnásobný (30 tisíc obyvatel), meziroční rozdíl let 1996 a 1997 je druhý historicky nejnižší (pouhých 19 tisíc obyvatel). Maximální rozdíl je pak mezi roky 1997 a 1998 a to konkrétně 79 tisíc, nárůst se pak snižuje, ale stále se drží nad hranicí 60 tisíc (v roce 2000 je to 61 tisíc obyvatel).

Fakt, že počet osob zaměstnaných v oblasti služeb je vysoký, je zcela logický. Hlavní důvod je následující. Zvyšování poměru osob zaměstnaných ve službách je charakteristický pro všechny vyspělé ekonomiky a mezi ty Irsko bezpochyby patří.

Zajímavější trend můžeme pozorovat u vývoje zaměstnanosti v oblasti průmyslu. V prvních dvou letech, tedy mezi roky 1991 a 1993, zde dochází k poklesu zaměstnanosti, přičemž nikterak výrazné a to o 5 tisíc resp. 4 tisíce osob. V letech následujících dochází znovu k růstu, ve srovnání s čísly u zaměstnanosti v oblasti služeb jsou tato čísla nižší (maximum u průmyslu je nárůst o 38 tisíc mezi roky 1997 a 1998; přičemž u služeb je ve stejném období dvakrát tolik tedy 79 tisíc obyvatel). Pokud ale celkový vývoj shrneme i průmysl zaznamenává nárůst počtu zaměstnanců a to o 151 tisíc osob, vyjádřeno v procentech je to o 45%.

Poslední odvětví, tedy zemědělství, je jediným, které zaznamenalo celkový pokles. Kromě následujících období, konkrétně v letech 1994-5; 1996-7 a 1998-9, kdy zaměstnanost v tomto sektoru mírně stoupla a to v průměru o 1,3 tisíc obyvatel, vykazuje stále pokles.

Za zmínku jistě stojí fakt, že tento pokles není nikterak veliký, ve skutečnosti nikdy nepřesáhne hranici 10 tisíc obyvatel. Nejvyšší snížení je pak zaznamenáno na přelomu let 1995 a 1996, kdy zaměstnanost poklesne o 8 tisíc obyvatel. Celkově tedy ve sledovaném období

deseti let zaměstnanost v primárním sektoru klesne o 26 tisíc osob, vyjádřeno v procentech se jedná o 16,4%. I tento trend je velmi jednoduše vysvětlitelný. Za první pokles souvisí s již zmiňovanou charakteristikou vyspělých ekonomik, za druhé to, že pokles není tak výrazný, souvisí s tradiční irskou orientací právě na zemědělství.

Pokud údaje shrneme, tak jediný sektor, který zaznamenal pouze nárůst, je oblast služeb. Tento sektor zároveň zaznamenal nejvyšší změnu: tedy nárůst a to o 58%. Zbylé dva sektory shodně zaznamenaly jak nárůst tak pokles, přičemž zemědělství zaznamenalo nárůst pouze třikrát a to velmi nízký (v průměru o 1 tisíc osob), zároveň celkově zde počet zaměstnaných osob poklesl a to 16,4%. Sektor sekundární také zaznamenal několik propadů a to na počátku sledovaného období. Dále pak již pouze rostl, na rozdíl od terciárního sektoru přírůstky nebyly zdaleka tak velké, přesto celkově počet lidí zde pracujících vzrostl za sledované období o 45%. Poslední zajímavý údaj, je vyjádřen v následující tabulce (data jsou získána z tabulek předchozích a tedy i ze stejných zdrojů). Tato tabulka jasně vyjadřuje, jaký podíl na celkové zaměstnanosti měly ve sledovaném období jednotlivé sektory ekonomiky Irska.

Z této tabulky jasně vyplývá, že nejvyšší podíl na celkové zaměstnanosti má sektor terciární, v průměru je to kolem 60%, od roku 1993 tuto hranici stabilně překračuje, přičemž nejvyššího podílu dosahuje v posledním roce sledovaného období.

Nejmenší podíl pak zaujímá podle předpokladů sektor primární, ten v prvních 7 letech zaujímá kolem 11,5%, v posledních 3 letech pak pod tuto hranici klesá. V roce 2000 pak dosahuje podílu nejmenšího a to 7,9%.

Nejstabilnější je sektor sekundární, který se po celou dobu pohybuje mezi 27 a 28%. Svého vrcholu pak dosahuje v roce 1998 (28,6%), minima pak v roce 1996 a to 26,7%.

Tabulka č. 9 Celkový počet zaměstnaných⁶ a podíl jednotlivých sektorů na této zaměstnanosti⁷ v letech 1991 až 2000

<i>rok</i>	<i>celkový počet zaměstnaných</i>	<i>zemědělství</i>	<i>průmysl</i>	<i>služby</i>
1991	1 155,9	13,8	28,1	58,1
1992	1 165,2	13,5	27,5	59,0
1993	1 183,1	12,6	26,7	60,7
1994	1 220,6	12,0	27,4	60,6
1995	1 281,7	11,6	27,5	60,9
1996	1 328,5	10,6	27,0	62,4
1997	1 379,9	10,3	28,3	61,4
1998	1 494,0	9,2	28,6	62,2
1999	1 589,1	8,6	28,3	63,1
2000	1 671,4	7,9	28,5	63,6

Pramen: Tansey (Ireland at Work), Labour Market and Sociál Inclusion

5.8 Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 ve státech Evropské unie (tzv. EU 15)

Pro úplnost dat ještě jedno porovnání na závěr. V tomto případě se jedná o celkový pohled na 15 zemí

⁶ Vyjádřeno v tisících

⁷ Vyjádřeno v procentech

Evropské unie a to jak se v nich změnila míra nezaměstnanosti za námi sledované období.

Zcela zřetelně je patrné, že Irsko nebylo jediným státem, který zaznamenal pokles míry nezaměstnanosti. Za zmínku ale zajisté stojí fakt, že pokles o 10,4%, je bezkonkurenčně největší a zaslouží si tak pozornost.

Tabulka č. 10 Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 ve státech EU 15

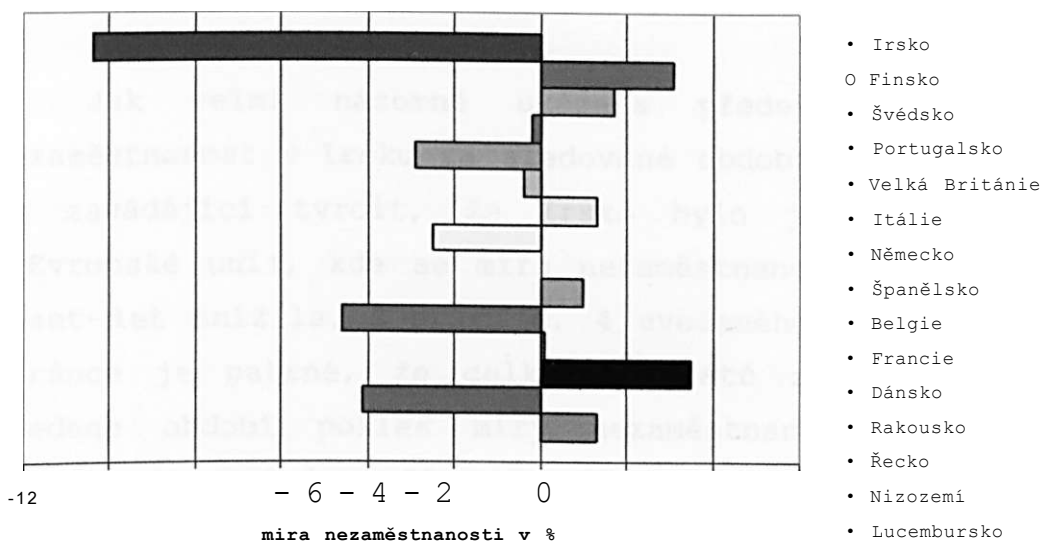
<i>stát</i>	<i>vývoj míry nezaměstnanosti v %</i>
Lucembursko	1,3
Nizozemí	-4,1
Řecko	3,5
Rakousko	0,1
Dánsko	-4,6
Francie	1
Belgie	0
Španělsko	-2,5
Německo	1,3
Itálie	-0,4
Velká Británie	-2,9
Portugalsko	-0,2
Švédsko	1,7
Finsko	3,1
Irsko	-10,4

general

level

Graf č. 5 Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000 v e státech EU 15

Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 2000
v EU 15

Zdroj: Zdroj: LABORSTA, Yearly Statistics. *Unemployment, general level*

Kapitola 6

Důvody poklesu nezaměstnanosti v Irsku v letech 1991 až 2000

Jak velmi názorně ukázala předešlá kapitola, nezaměstnanost v Irsku za sledované období klesla. Bylo by zavádějící tvrdit, že Irsko bylo jediným státem v Evropské unii, kde se míra nezaměstnanosti za těchto deset let snížila. Z grafu č. 4 uvedeného na předchozí stránce je patrné, že celkem 7 států zaznamenalo za uvedené období pokles míry nezaměstnanosti, přičemž jeden stát (Belgie) měla na počátku období stejnou míru nezaměstnanosti jako na jeho konci. Zároveň ale graf velmi jasně potvrzuje, že pokles míry nezaměstnanosti v Irsku byl bezkonkurenčně největší.

Irsko totiž jako jediný stát, sice mírně, ale přece překročilo hranici 10%, a to když zde míra nezaměstnanosti klesla o 10,4%. Stát s druhým největším poklesem konkrétně Dánsko dosáhl poklesu o 4,6%, třetí - tedy Nizozemí pak o 4,1%. Jinými slovy rozdíl mezi těmito nejúspěšnějšími státy je 5,8% respektive 6,3%, což je rozdíl značný. Je tedy jistě na místě věnovat tomuto fenoménu pozornost. Zcela logicky se nabízí otázka, co, neboli jaké faktory, stály za tímto úspěchem.

6.1 Ekonomický růst Irska v devadesátých letech

Ekonomové o Irsku v devadesátých letech mluví jako o tzv. keltském tygrovi, v roce 1987, kdy nastupuje k vládě strana Fianna Fail, zahajuje Irsko velmi tvrdou reformu celého hospodářství. Patří k ní i takové kroky jako zmrazení platů, ke kterým došlo za podpory odborů. Dále vládnoucí strana snižuje daně ze zisku v průmyslových odvětvích a využívá podpory ze strukturálních fondů Evropské unie. Postupně se jí daří snižovat vysoké schodky státního rozpočtu, v druhé polovině sledovaného období se dokonce státní rozpočet stává přebytkovým. Obzvláště v druhé polovině sledovaného období pak irská ekonomika vykazuje vysoké tempo hospodářského růstu, když v průměru přesahuje hranici 10%.

Dalším faktorem, který stojí za probuzením irské ekonomiky a tedy i za poklesem nezaměstnanosti, je zvýšení množství zahraničních investic, o kterých se zmiňuje Tansey (Ireland at Work: 251 až 253). Konkrétními čísly ho pak doplňuje Zemánek (Hospodářská historie keltského tygra), když uvádí následující: v roce 1994 činil příliv přímých zahraničních investic do Irska necelých 838 miliónů USD, v posledním roce námi sledovaného období, tedy o 6 let později to bylo již 20 miliard USD. Dále oba autoři shodně příliv financí konkretizují v rámci oborů, kdy tvrdí, že většina těchto investic se soustředila do informačních technologií, dále do elektronického, farmaceutického a chemického průmyslu. K tomu ještě jedna zajímavost, přibližně třetina osobních počítačů prodaná v Evropě mezi lety 1980 až 2000 byla vyrobena právě v Irsku.

Celý tento pokrok se neobešel bez investic do vzdělání a to je právě podle mnoha odborníků, které cituje např. Tansey (Ireland at Work), hlavní důvod proč se Irsku podařilo tak velmi snížit nezaměstnanost. A zároveň důvod proč se jim poprvé za historii samostatného státu podařilo vytvářet nová pracovní místa a to nejen pro své obyvatele ale i pro pracovníky z jiných států (zde stojí za připomínku, co již bylo uvedeno v kapitole 5, tedy to jak stoupl počet obyvatel Irska hlavně díky přistěhovalcům).

Odborníci tak postupně docházejí k tomu, že právě investice do lidských zdrojů mají největší vliv na pokles nezaměstnanosti a jsou vlastně v pozadí faktorů ostatních. Podrobněji se o tom rozepisuje Tansey (Ireland at Work: 98 až 100).

Ten uvádí následující, můžeme říci všeobecně známý fakt, a to že ekonomický růst není možný sám o sobě. Ekonomický růst jde vždy ruku v ruce s ostatními společenskými vlivy nikoliv pouze ekonomickými. Jeho tempo je za každých okolností ovlivňováno různorodými politickými, sociálními a institucionálními faktory. Tansey dále v teorii pokračuje a podniká malý exkurz do historie. Upozorňuje pak na fakt, že v poválečném období byl důraz kladen na investice do fyzického kapitálu, zjednodušeně řečeno důležitější byly stroje a továrny než lidé. Tyto byly považovány za hnací motor ekonomiky, zatímco lidská práce neměla příliš velkou váhu.

Změna přišla podle odborníků v letech šedesátých, kdy se začala pozornost soustředit na tzv. lidský kapitál jako možného nositele ekonomického růstu. Vzdělání a znalosti začaly být oceňovány ve všech společnostech, jejich získávání a vylepšování začalo být jakousi známkou civilizované společnosti. Vzdělání se najednou stalo zdrojem inovace, technického pokroku a

tedy i zvýšené produktivity práce. Investice do vzdělání začaly být považovány za velmi výhodné, protože představovaly jasnou návratnost.

Tansey uvádí, že vzdělání dosáhlo význačného postavení ze dvou důvodů. První z nich byl ryze soukromý. Na základě průzkumů bylo zjištěno, že čím déle se lidé vzdělávají, tím větší jsou jejich příjmy. Druhý důvod se vztahoval na celou společnost a vycházel z předchozího. Zjednodušením se dospělo k tomu, že pokud budou bohatí jednotlivci, bude bohatá celá společnost. Toto poznání vedlo k tomu, že stát i lidé sami začali více investovat do vzdělání.

Nabízí se ale otázka, jak vzdělání konkrétně pomohlo ekonomickému růstu? I na tuto otázku lze jednoduše odpovědět. Mezi vzděláním a ekonomickým růstem existují souměrné vztahy, jedno ovlivňuje druhé. Za prvé, technický pokrok (nositel ekonomického růstu) může být viděn jako výsledek vzdělávání. Pouze vzdělaní lidé jsou schopni přemýšlet nad současným stavem a hledat rychlejší, levnější, jedním slovem výhodnější možnosti řešení. Za druhé, pouze vzdělaní lidé jsou pak schopni s novými, moderními přístupy či technologiemi pracovat. Za třetí, je prokázáno, že lidé se vzděláním jsou připraveni lépe pracovat, když spolupracují s lidmi na podobné úrovni.

Díky investicím jak soukromým tak státu (podrobněji o tom v další části) do vzdělání, se tedy zvýšila kvalita irské pracovní síly. To vedlo k růstu výkonnosti ekonomiky, což mělo za následek větší konkurenceschopnost Irska na světových trzích. Kvalitní pracovní síla (ve spojení s nízkým zdaněním) zároveň představovala jakýsi magnet pro zahraniční investory. To vše znamenalo nárůst počtu pracovních míst, tedy zákonitě pokles zaměstnanosti. Paul Tansey (Ireland at

Work: 106 až 109) pak přichází se schématem, které popisuje, jak k posílení irské ekonomiky a tedy poklesu nezaměstnanosti vlastně došlo. Celý vývoj pak shrnuje do následujících bodů:

- 1) Investice do vzdělání a přípravy na zaměstnání přímo zvýšily produktivitu práce. Vzdělanější pracovníci vyprodukují více práce za pracovní jednotku a zároveň jsou schopni efektivněji pracovat se zařízením, které mají k dispozici. Vzdělání vedoucí pracovníci činí zodpovědnější rozhodnutí, která podporují podnikový zisk. Pokud to shrneme, investice do vzdělání vedou k větší efektivnosti práce.
- 2) Zvýšení produktivity a efektivnosti práce má za následek snížení nákladů na produkci. To umožnilo irským firmám zvýšit svou konkurenceschopnost na domácích ale i zahraničních trzích.
- 3) Relevantní vzdělání a dovednosti nejen zvyšují znalosti a dovednosti pracovní síly daného státu, ale také přispívají k její flexibilitě. Tyto vlastnosti pak podporují zavádění nových produktů a technologií ve výrobě. Proto zvyšování kvalifikace pracovní síly vede k tomu, že dochází k dalším investicím do vybavení, což má za následek vzrůst ekonomiky. A přesně to se stalo v Irsku.
- 4) V širším mezinárodním pohledu pak široká nabídka poměrně vysoce kvalifikovaných pracovníků přitáhla do Irska zahraniční investory. Právě

tato nabídka kvalitní pracovní síly a nízká (10%) daň ze zisků společnosti, byly základními stimuly, které zahraniční investory lákaly. Kromě vytvoření nových pracovních míst, irské ekonomice významně napomohlo také investování cizích společností do vybavení (které roztočilo výrobu a tedy celou ekonomiku).

- 5) Další investice do vzdělání zároveň pomáhají vyrovnat se s podle ekonomů nejproblematictějším druhem nezaměstnanosti - tedy nezaměstnaností strukturální. Z předchozích kapitol o nezaměstnanosti víme, že nabídka pracovní síly ne vždy odpovídá poptávce po ní a tím vzniká nezaměstnanost. Možnost získat vzdělání, které je potřebné nebo fakt, že lidé mají vyšší vzdělání, jinými slovy vzdělání všeobecnější, jim pak napomáhá se na trhu práce rychleji uplatnit, tedy vyhovět poptávce. A to má za následek, že míra nezaměstnanosti není tak vysoká.
- 6) Investice do vzdělání a také všeobecná podpora vzdělávání působí na nejohroženější kategorie obyvatelstva. Zjednodušeně řečeno, pokud stát bude hradit vzdělávání, bude ho podporovat, lidé se budou vzdělávat a získají vyšší kvalifikaci. A zde zase připomeneme poznatky z teoretické části: u osob s vyšším vzděláním je méně pravděpodobná dlouhodobá nezaměstnanost, tedy ten druh, který je považován všemi ekonomy za vážný.

Podle bodů, které nám předkládá Tansey, je patrné, že sice někdy velmi komplikovaně, ale právě vzdělání stojí za snižováním nezaměstnanosti. To že lidé sami a s nimi samozřejmě i stát investují do vzdělání, umožňuje státu ekonomický růst a s ním samozřejmě spojený pokles nezaměstnanosti. Zároveň investice do vzdělání není řešením krátkodobým, ale poskytuje jistotu skoro na celý život. Pro názornost shrneme tři hlavní důvody, proč se do vzdělání vyplatí investovat.

6.2 Důvody proč investovat do vzdělání

V této části jsou představeny tři hlavní důvody, proč je vhodné investovat do vzdělání, tyto důvody jsou zároveň podpořeny statistickými údaji, jak je uvádí Tansey (Ireland at Work: 109 až 114).

1) Mít vzdělání znamená být zaměstnán

To, že má jedinec vzdělání, zvyšuje jeho šance uspět na trhu práce. Čím vyšší vzdělání člověk má, tím je menší pravděpodobnost, že bude delší dobu bez práce. Logicky, čím nižší je vzdělání, tím více se dá předpokládat, že člověk bude nezaměstnaný. Výborně to ukazuje tabulka, kterou uvádí Tansley (Ireland at Work: 109) . Tabulka popisuje míru nezaměstnanosti absolventů ze školního roku 1994/1995 a to podle dosažené kvalifikace.

Tabulka č. 11 Míra nezaměstnanosti rok po dokončení studia podle úrovně kvalifikace⁸

<i>kvalifikace</i>	<i>míra nezaměstnanosti</i>
	<i>rok po dokončení školy</i>
bez kvalifikace	69,2%
nižší stupeň kvalifikace	28,5%
roční příprava	31,5%
obdoba české maturity	15,3%
maturita a dvouletý kurz	12,6%
Pramen: Tanslev. Ireland Ať	

Z tabulky je jasně patrné, že se s vyšší kvalifikací míra nezaměstnanosti výrazně snižuje. Míra nezaměstnanosti osob bez kvalifikace je pětkrát větší než u osob s maturitou a nástavbou.

2) Mít vzdělání znamená mít vyšší příjmy

Vzdělání není pouze bránou k zaměstnání, ale také k vyšším příjmům. Skutečně zde existuje spojení mezi úrovní vzdělání a výší platu. Velmi názorně to ukazuje následující tabulka, vycházející z údajů z průzkumu, který byl prováděn v roce 1994 a který cituje Tansley (Ireland at Work: 111). Jednalo se o vzorek osob různých věkových kategorií. Tabulka znázorňuje, kolikrát větší plat mohou mít osoby s danou kvalifikací než osoby bez jakékoliv kvalifikace.

⁸ Vzhledem k rozdílnému systému vzdělávání nejsou údaje uváděny podle české terminologie

Tabulka č. 12 Výše příjmů osob s kvalifikací ve srovnání s osobami bez kvalifikace v roce 1994

<i>dosažené vzdělání</i>	<i>výše příjmů</i>
výuční list	0,17 - 0,22
maturita	0,34 - 0,41
vysokoškolský titul	0,98 - 1,01

Převedeno do slov, osoba s univerzitním titulem může předpokládat, že bude mít plat o 98% až 101% vyšší než osoba bez kvalifikace.

3) Mít vzdělání znamená mít celoživotní příjmy

Nízká kvalifikace velmi omezuje kariérní možnosti. Lidé s nízkou kvalifikací totiž obvykle vrcholu v kariéře dosahují velmi záhy, respektive se u nich o vrcholu dá hovořit velmi těžko. Zároveň je velmi pravděpodobné, že stejně tak jako je v jejich případě nízká šance na postup, nedochází u nich k zvyšování příjmů. Přesný opak pak nastává u skupiny obyvatelstva, která vzděláním disponuje. V tomto případě se dá předpokládat kariérní vzestup a tedy i zvyšování příjmů. Celkově pak tedy takto zaměstnaní lidé mají celoživotní příjmy vyšší.

6.3 Irsko a vzdělávání

V předchozí části bylo dopodrobna rozebráno, proč je důležité vzdělání a jak podporuje zaměstnanost. Nyní

se podívejme, jak Irsko za námi sledované období v této oblasti postupovalo. Pro názornost byly vybrány dvě kategorie. První z nich je částka, kterou stát investoval do vzdělávání, druhou pak počty studentů podle jednotlivých stupňů vzdělání.

Tabulka č. 13 Náklady státu na vzdělání během let 1990 až 2001

školní rok	náklady v miliardách euro
1990-91	1,850
1991-92	2,060
1992-93	2,268
1993-94	2,478
1994-95	2,591
1995-96	2,759
1996-97	3,133
1997-98	3,433
1998-99	3,695
1999-00	4,197
2000-01	4,665

Zdroj: Department of Education and Science: Key Education Statistics 1990/91-2000/01

Z tabulky je patrné, že suma, kterou stát investoval do vzdělání, významně vzrostla. Ve školním roce 1990-91 činila částka 1,850 miliard euro. O pět let později byla částka zhruba 1,5krát větší. Ve školním roce 2000-01 pak dokonce 2,5krát vyšší. Naše teze o vzrůstu důležitosti vzdělání se tedy začíná potvrzovat.

Nyní se podívejme na počty studentů podle jednotlivých stupňů vzdělání. Zde vycházíme z mezinárodně uznávaného rozdělení na vzdělání na stupně primární, sekundární a terciární.

Tabulka č. 15 Počet studentů na sekundárním stupni vzdělání

<i>školní rok</i>	<i>počet studentů (v tisících)</i>
1990-91	543,7
1991-92	534,3
1992-93	521,5
1993-94	505,9
1994-95	491,3
1995-96	478,7
1996-97	469,6
1997-98	460,8
1998-99	452,5
1999-00	444,3
2000-01	439,6

Zdroj: Department of Education and Science: Key Education Statistics 1990/91-2000/01

Jak je z tabulky patrné, počet studentů, kteří absolvovali pouze povinné vzdělání, za sledované období klesal. Celkově pak poklesl o 141,1 tisíc studentů. Kde hledat vysvětlení? Nabízí se následující zdůvodnění. V Irsku stejně jako v ostatních vyspělých zemích pravděpodobně došlo k poklesu narozených dětí a povinnou školní docházku tak absolvuje méně dětí. Pokud se totiž podíváme na kategorii další, můžeme zde vyzorovat trend opačný, což by podpořilo naši hypotézu, že v Irsku se vzdělání stává důležitějším.

Tabulka č. 15 Počet studentů na sekundárním stupni vzdělání

<i>školní rok</i>	<i>počet studentů (v tisících)</i>
1990-91	342,4
1991-92	348,9
1992-93	358,3
1993-94	367,6
1994-95	371,2
1995-96	369,9
1996-97	371,2
1997-98	368,2
1998-99	362,1
1999-00	353,9
2000-01	345,4

Zdroj: Department of Education and Science: Key Education Statistics 1990/91-2000/01

U tohoto stupně vzdělání je na počátku (školní rok 1990-91 až 1994-1995) viděn nárůst a to o 28,8 tisíc **studentů. Počet studentů pak poklesl, poté zase mírně narostl, přičemž od školního roku 1997-1998 zaznamenáváme pouze pokles. Je ale potřeba říci, že počet studentů neklesne pod hranici z roku 1990-1991.**

Vysvětlení poklesu je pravděpodobně spojeno **s celkovým poklesem studentů, který jsme zaznamenali u předcházejícího stupně.** Tyto údaje a údaje z předchozí **tabulky (Tabulka č. 14 Počet Studentů na primárním stupni vzdělání) nás vedou k tomu, že v období let 1991 až 1998 se více a více studentů rozhodlo pokračovat v studiu na vyšším stupni škol, což jim umožnilo lepší uplatnění na trhu práce.**

Tabulka č. 15 Počet studentů na sekundárním stupni vzdělání

<i>školní rok</i>	<i>počet studentů (v tisících)</i>
1990-91	68,2
1991-92	74,4
1992-93	81,1
1993-94	86,6
1994-95	89,7
1995-96	95,1
1996-97	100,2
1997-98	104,4
1998-99	108,5
1999-00	115,7
2000-01	120,0

Zdroj: Department of Education and Science: Key Education Statistics 1990/91-2000/01

Počet studentů na nejvyšším stupni škol roste v průběhu celého sledovaného období a zcela tak potvrzuje teorie z předešlých částí. Vyjádřeno v číslech je to mezi školními roky 1990-91 a 2000-01 o 51,8 tisíc studentů více, vyjádřeno v procentech o neuvěřitelných 75% více.

Pokud k tomu připojíme údaje o tom, jak se zvyšovaly částky, které stát vydal na vzdělávání je jistě patrné, že Irsko vsadilo při svém rozvoji a snižování nezaměstnanosti na vzdělávání.

Závěr

Cílem této práce bylo poskytnout obraz o fenoménu nezaměstnanosti. Cílem prvním bylo definovat přesně, co to vlastně nezaměstnanost je. Ač se to mohlo zdát na první pohled snadné, při upřesňování tohoto pojmu se ukázaly různé problémy. Je totiž potřeba přesně si stanovit pojmy, nezaměňovat osoby nezaměstnané s lidmi ekonomicky neaktivními apod. Zároveň je třeba vždy si ověřit z jaké definice vychází daný stát, když tvrdí, že osoba je bez placené práce. Když se všechny definice spojily, bylo možné vytvořit závěr, že nezaměstnaný je ten, kdo nemá placené zaměstnání, je registrovaný na úřadu práce (či jiné obdobné instituci), práci si hledá a v určité době je do ní ochoten nastoupit. Po stanovení pojmu nezaměstnaného se logicky nabízela otázka, jak nezaměstnanost vzniká?

V tomto případě bylo třeba začít od trhu práce a jeho vymezení od trhů ostatních. Trh práce se od ostatních liší v třech bodech a to: postavení nabídky a poptávky je zde nevyrovnané, cena práce - tedy mzda nereaguje tak rychle na vývoj na trhu, respektive je tzv. nepružná a v neposlední řadě trh práce není homogenní naopak je velmi segmentován. Podle ekonomů se dá rozdělit na několik druhů např. na primární a sekundární, či interní a externí. Všechny tyto vlastnosti pak stojí za vznikem nezaměstnanosti.

Ta se pak zcela logicky rozděluje na několik druhů, konkrétně čtyři a to cyklickou, frikční, sezónní a strukturální. Jednotlivé druhy se od sebe liší svou příčinou (fází hospodářského cyklu, ročním obdobím či strukturální změnou v hospodářství dané oblasti), dále

pak délkou trvání, kdy frikční bývá obvykle nejkratší (je to doba mezi přechodem z jednoho zaměstnání do druhého) a strukturální naopak nejdelší. Dalším odlišením je pak závažnost, z předcházejících řádků vyplývá, že frikční nezaměstnanost není řazena mezi problematické, kdežto strukturální či cyklická ano. Než se ekonomika nastartuje nebo než se lidé přizpůsobí nové poptávce po práci, je nutno vynaložit mnoho sil.

Nezaměstnanost je také třeba měřit, tomu napomáhá veličina zvaná míra nezaměstnanosti. Ta může být buď obecná nebo specifická např. podle pohlaví, podle věkových kategorií, podle úrovně dosaženého vzdělání či podle jednotlivých sektorů ekonomiky. Je ale důležité mít na paměti, že jednotlivé státy k definici nezaměstnaného přistupují rozdílně (buď vychází z registrace na pracovním úřadě, nebo ze šetření v domácnostech) a je proto potřeba věnovat tomu při mezinárodním srovnávání pozornost.

Nejen k definování nezaměstnaných osob se přistupuje rozdílně, ale i k samotné nezaměstnanosti se dá přistupovat jinak, alespoň to tak dělají dvě základní ekonomické školy. Zastánci liberální ekonomie nepovažují nezaměstnanost za příliš vážný problém, určitou míru nezaměstnanosti dokonce vítají. Nezaměstnanost je podle nich způsobena nepružností nabídky, jinými slovy lidé nemají dostatečné informace o poptávané práci a zároveň nejsou příliš ochotni kvůli práci měnit svůj životní styl. Liberálové proto odmítají silný sociální stát, kdy se obávají, že výdaje státu způsobí inflaci (ta je pro ně větším problémem) a nechtějí tak, aby stát do trhu práce zasahoval, trh si podle nich vše vyřeší sám.

Keynesiánci logicky zastávají názor opačný, příčinu vidí v nedostatečné poptávce. Tu se tedy snaží podporovat, ať už formou dávek či vytvářením pracovních

míst. Z těchto dvou přístupů pak vyplývá, jak postupuje stát při své hospodářské politice, když řeší nezaměstnanost.

Po seznámení se s teoretickou částí bylo možné přistoupit k vývoji nezaměstnanosti v Irsku v letech 1991 až 2000. Jelikož je třeba postupovat po pořádku, bylo nutné začít trochou historie. Zde bylo jasně dokázáno, že v minulosti Irsko nebylo schopno vytvořit dostatek pracovních míst a došlo tak nejen k ekonomické krizi, ale i k poklesu počtu obyvatel. Až po změnách zaváděných od devadesátých let začal počet obyvatel stoupat, stejně tak stoupal počet ekonomicky aktivního obyvatelstva, počet zaměstnaných a nezaměstnanost naopak začala klesat (s jistým zpožděním - tedy až od roku 1995). Za sledované období to bylo podle ekonomů o ohromujících 10,4%. Podobné trendy jako celková míra nezaměstnanosti vykazovaly skoro všechny sledované kategorie, občas docházelo k jistým odchylkám (např. u osob starších nebyl pokles tak výrazný, stejně tak u osob s vyšším vzděláním apod.).

Při rozboru jednotlivých kategorií se začaly potvrzovat počáteční teze, že nízká nezaměstnanost je spojena se vzděláním. Konkrétně, když bylo patrné, že lidé s vyšším vzděláním zaujímají na počtu nezaměstnaných menší podíl než ti s nižším vzděláním (viz tabulka č. 7 Vývoj nezaměstnanosti v letech 1991 až 1999 podle úrovně vzdělání na straně 53). Dále teze podporovala tabulka č. 8 (Celkový počet zaměstnaných a podíl jednotlivých sektorů na této zaměstnanosti v letech 1991 až 2000) na straně 58, ze které bylo patrné, že nejvíce lidí je zaměstnáno v terciárním sektoru, který obvykle vyžaduje vyšší vzdělání.

Graf č. 4 na straně 59 pak velmi názorně ukázal, že takové snížení míry nezaměstnanosti nemělo v Evropě ve

sledovaném období období. Rozdíl mezi Irskem a druhým nejúspěšnějším státem tvořil 5,8%. Co tedy stálo za tímto úspěchem? Byla počáteční teze správná? Bylo to skutečně vzdělání, co rozhýbalo ekonomiku a snížilo tak míru nezaměstnanosti?

Podle citovaných ekonomů, vyjmenování důvodů, proč je oprávněné vzdělání spojovat se zaměstnaností a uvedení konkrétních statistik z Irska, bylo možné dospět k závěru, že ano. I když je asi spravedlivé říci, že to nebyly pouze investice do lidského kapitálu, které ke snížení nezaměstnanosti vedly. Kromě nich Irsko zamrazilo platy, snížilo daně a vytvořilo vhodné podmínky pro zahraniční investory. Jenže, jak na několika místech zdůrazňuje Paul Tansey, to vše by bez vzdělaných obyvatel bylo těžko proveditelné.

Resumé

The aim of this thesis is to give an overview about unemployment. There are some reasons for this topic. First of all, it is the fact that unemployment is a very serious problem; secondly, only a good knowledge about it can help us to solve it.

The first step to understand the phenomenon of unemployment was being aware of what it really means. Secondly, we had to know why unemployment origins. Then, the kinds of unemployment were introduced and explained. Finally, the thesis focused on the way two main economic schools look at unemployment and how their attitudes towards it can be seen in real politics. That was all for the theoretical part.

I have chosen Ireland for the practical part because it is a country very similar to ours (considering the size) and their unemployment rate was 10.4% lower in the year 2000 than in 1991. The surveys of single unemployment rates confirmed the idea that the main reason for this incredible decrease was investments into human sources. In other words, these caused the starting up of the economy and attracted foreign investments which finally led to the previous mentioned low unemployment rate.

POUŽITÁ LITERATURA

CIHELKOVÁ, E a kol. *Světová ekonomika: Regiony a integrace*. Praha: nakl. Grada, 2002. ISBN 80-247-0193-6

ERBENOVÁ, M; KUPKA, M; TŮMA, Z. *Makroekonomie I*. Praha: Univerzita Karlova, 1992. ISBN 80-7066-675-7

GOWLAND, D. *Makroekonomie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-22-X

Key Education Statistics 1990/91-2000-01 [online]. Department of Education and Sciencefcit. 2008-29-02].
dostupné na WWW:
[chttp://www.education.ie/serviet/blobServlet/Statistics90-01.pdf](http://www.education.ie/serviet/blobServlet/Statistics90-01.pdf)>

KONEČNÝ, B; SOJKA, M. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-05-2

LABORSTA, Yearly Statistics. *Unemployment, by age group* [online]. [cit.2008-01-10]. dostupné na WWW:
[chttp://laborsta.ilo.org/cgi-bin/brokerv8.exe](http://laborsta.ilo.org/cgi-bin/brokerv8.exe)>

LABORSTA, Yearly Statistics. *Unemployment, general level* [online]. [cit.2008-01-10]. dostupné na WWW:
[chttp://laborsta.ilo.org/cgi-bin/brokerv8.exe](http://laborsta.ilo.org/cgi-bin/brokerv8.exe)>

LABORSTA, Yearly Statistics. *Unemployment, by level of education* [online], [cit.2008-01-10]. dostupné na WWW:
<<http://laborsta.ilo.org/cgi-bin/brokerv8.exe>>

LIŠKA, V. *Makroekonomie*. Praha: Professional Publishing, 2004. ISBN 80-86419-54-1

MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakl., 2002. ISBN 80-86429-08-3

PAČESOVÁ, H; PICHANIČOVÁ, L. *Ekonomie*. Praha: vydav. ČVUT, 1995. ISBN 80-01-01266-2

SAMUELSON, P; NORDHAUS, W. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1991. ISBN 80-205-0192-4

ŠVARCOVÁ, J. *Ekonomie*. Zlín: Centrum pro rozvoj ekonomického vzdělání, 1998. ISBN 80-902552-0-5

TANSEY, P. *Ireland at Work*. Dublin: Oak Tree Press, 1998. ISBN 1-86076-083-X

VLČEK, J. *Ekonomie pro neekonomy*. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-66-3

ZEMÁNEK, J. Euroekonom. *Hospodářská historie keltského tygra (1801 až 2006)* [online]. 2006 [cit.2008-01-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-irsko06>>

Labour Market and Sociál Inclusion [online]. Central Statistics Office of Ireland. Dostupné na WWW: <<http://www.cso.ie/releasespublications/documents/statisticalyearbook/2005/C2%20Labour%20Market.pdf>>

Ústřední knih.Pedf UK

2592083092